

10 maart 2010 nr 42

**INFO
LGOG
KRING TER HORST**

OPGERICHT 1 JANUARI 1974

LGOG

INFO LGOG KRING TER HORST,
twintigste jaargang, nummer 42, 10 maart 2010
Een uitgave van Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap
Kring Ter Horst.
INFO LGOG KRING TER HORST verschijnt tweemaal per jaar:
in maart en september.
Oplage: 200 exemplaren
Uiterste inzenddata kopij: 1 februari en 15 augustus
Redactie: Yvonne Hermans-Cuppen en Wim Moorman,
vanaf nummer 43: Jos Jenniskens
Redactieadres: Engelerveld 14, 5961 DP Horst, telefoon (077) 398 2948,
e-mail: josjenniskens@home.nl

INHOUD

Van de redactie	4
Uitnodiging 36e jaarvergadering	5
Beleidsvoornemens 2010	7
Verslag over het jaar 2009	9
Verslag 35e jaarvergadering	13
Programma	19
Verslagen activiteiten	20
André de Bruin, Anna Maria Kaufhold 'Eine tapfere Frau'	39
Wim Moorman, Luchtwachttorens; een vleugje Koude oorlog, óók in America	45
Nieuwe publicaties	56
Bestuur LGOG Kring Ter Horst	63

VAN DE REDACTIE

Met bijdragen over gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog en over torens daterend uit de Koude Oorlog lijkt het er misschien op dat de twintigste eeuw bewust centraal staat in dit nummer van Info LGOG. Die indruk kan nog worden versterkt door besprekingen van publicaties over de geschiedenis van Evertsoord en de gemeente Sevenum en boeken over Lottumse foto's en Sevenumse zusters waarin steeds de nadruk ligt op het einde van de negentiende en de twintigste eeuw. Het is echter niet meer dan toeval dat het recente verleden in deze uitgave zo in de schijnwerpers staat. De redactie is afhankelijk van het aanbod en dat was ditmaal voornamelijk negentiende- en twintigste-eeuws. Een volgende keer ligt de nadruk misschien op archeologie of middeleeuwse geschiedenis.

A propos volgende keer: aan (bijna) alles komt een einde, zo ook aan de redactie van Info LGOG Kring Ter Horst in haar huidige samenstelling. Na een 'dienstverband' van respectievelijk twintig en dertien jaar achtten we de tijd rijp het stokje door te geven aan anderen. Geen kwestie van de buik er vol van hebben of het zinkende schip verlaten, maar gewoon tijd voor een frisse wind, nieuwe bezems vegen schoon! In onze opvolging is gelukkig al (gedeeltelijk) voorzien. De oude redactie wenst de nieuwe veel succes bij de uitvoering van haar werkzaamheden. Wij hopen dat u, lezers, de redactie zult bedelven onder bijdragen voor Info. Ervaring heeft ons namelijk geleerd dat het leven van de redactie er daardoor een stuk aangenamer op wordt. Rest ons weinig anders meer dan u te bedanken voor de bijdragen en reacties die we in de loop der jaren hebben mogen ontvangen en u veel plezier toe te wensen met dit nummer.

Yvonne Hermans-Cuppen

Wim Moorman

UITNODIGING 36e JAARVERGADERING 10 MAART 2010

Dames en Heren,

Graag nodigen wij u allen uit om op woensdag 10 maart 2010, vanaf 20.00 uur, onze 36e jaarvergadering bij te wonen. Deze vergadering zal worden gehouden in de zaal De Leste Geulde, Noordsingel 75 te Horst.

AGENDA

1. Opening en mededelingen
2. Verslag 35e jaarvergadering (11 maart 2009, zie Info LGOG nr. 42)
3. Verslag over 2009 van de secretaris (zie Info LGOG nr. 42)
4. Verslag over 2009 van de penningmeester en kascontrolecommissie
5. Benoeming nieuw lid kascontrolecommissie
6. Bespreking bestuursbeleid
7. Bestuurssamenstelling

Aftredend zijn de heer W.J. Moorman en de voorzitter, de heer M.P.G.M. van den Munckhof.

a) De heer Moorman heeft drie termijnen in het bestuur van LGOG Kring Ter Horst gezeten en kan zich statutair niet meer kandidaat stellen. Het bestuur heeft gezocht naar een geschikte kandidaat met een geschiedkundige achtergrond maar is in die opzet nog niet geslaagd. Het bestuur stelt voor om op dit moment deze vacature niet in te vullen en verder te zoeken naar een geschikte kandidaat.

b) De heer Van den Munckhof heeft twee termijnen als voorzitter de kring geleid. Statutair is hij niet meer verkiesbaar. Ook voor hem is nog geen geschikte opvolger gevonden. Het bestuur stelt de vergadering voor om de vice-voorzitter tijdelijk deze functie te laten vervullen.

De leden kunnen andere kandidaten voordragen. Een dergelijke voordracht moet vóór 3 maart 2010 bij de secretaris van het bestuur zijn ingediend, voorzien van de handtekeningen van tien leden en de kandidaat.

8. Rondvraag.
9. Sluiting van de jaarvergadering.

Na de pauze zullen we, zoals de laatste jaren gewoonlijk, een van onze dorpen uit de buurt laten belichten. De keuze is dit jaar gevallen op Tienray, een van de drie dorpen van de voormalige gemeente Meerlo-Wanssum die per 1 januari 2010 bij de gemeente Horst aan de Maas zijn gevoegd.

De heer A. Snellen, voorzitter van de heemkunde-vereniging Meerlo-Wanssum zal samen met de heer Jacobs een korte inleiding geven over de heemkundevereniging daar en haar activiteiten. Daarna zal de heer Harrie Raaymakers een inleiding houden over de geschiedenis van Tienray.

Tienray is een oud dorpje in onze regio. Uit archeologische vondsten blijkt dat er 5000 jaar voor Christus bewoning was. Het dorp is vooral bekend geworden als pelgrimsoord. 'Klein Lourdes' werd het genoemd. Aan het einde van de negentiende eeuw en begin van de twintigste eeuw bezochten duizenden pelgrims het dorp. Er werd een speciaal station voor aangelegd. Vele Horstenaren zullen zich nog de jaarlijkse voettocht naar Tienray met aansluitend de Hoogmis herinneren.

Helaas werd aan het einde van de Tweede Wereldoorlog de kerk volledig verwoest. Pas in 1950 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen.

Een van de bekendste inwoners van Tienray was Hanna van der Voort, een verzetstrijdster die zich vooral inzette voor het onderbrengen van joodse kinderen op het platteland in Noord-Limburg.

Wij hopen dat u onze 36e jaarvergadering in zaal De Leste Geulde zult kunnen bijwonen.

Namens het bestuur van LGOG kring Ter Horst,

drs. Marcel van den Munckhof,
voorzitter

dhr. Jan Vissers,
secretaris

De eerstvolgende activiteit van onze kring vindt plaats op zaterdag 10 april 2010. Een excursie naar Luik staat op de planning. Er moeten nog enige afspraken bevestigd worden. Daarna ontvangt u een uitnodiging. De volgende lezing is op woensdag 21 april 2010 om 20.00 uur en gaat over de geschiedenis van het OLS. De lezing wordt gegeven door de heer Peter Korten.

BELEIDSVOORNEMENS 2010

Geachte leden van het LGOG van de Kring Ter Horst,

Aan het einde van het bestuurlijk jaar 2009 sluit de Kring Ter Horst van het LGOG tevens het jubileumjaar af. Het 35-jarige jubileum werd op verschillende wijzen gevierd: extra lezingen, speciale lezingen en met als drie hoogtepunten de regelmatige aandacht in de lokale pers vanwege stukjes regionale geschiedenis, een driedaagse, zeer geslaagde reis naar Hamburg en het cadeau voor elk lid, het memoryspel. Alle drie stuk voor stuk hoogtepunten die bijzonder gewaardeerd werden en die er mede voor gezorgd hebben dat het ledental van onze kring stabiel bleef.

Het nieuwe jaar 2010 zal voor de Kring Ter Horst hopelijk een rustig jaar worden. Het voornemen is om de activiteiten op de huidige voet en in huidig tempo voort te zetten; er staan voorshands geen grote veranderingen op stapel.

Sinds september 2009 hebben we domicilie gevonden in zaal De Leste Geulde. De samenwerking met de eigenaar is prima en wij hopen dan ook dat we de lezingen in dezelfde zaal kunnen blijven voortzetten. Die prettige samenwerking geldt ook het bestuur en de medewerkers van Museum De Kantfabriek. Nog steeds kunnen wij daar terecht voor kleinschaligere zaken zoals de wintercursus. Bovendien is een van de vruchten van de samenwerking het feit dat de leden van het LGOG nog steeds voor vijftig procent van de toegangsprijs het museum kunnen bezoeken

Ook de samenwerking met de gemeente Horst aan de Maas is voortreffelijk: niet alleen tellen wij enkele gemeentebestuurders onder onze leden, wij kunnen ook op hen rekenen voor bijvoorbeeld speciale activiteiten als de provinciale jaarvergadering en dergelijke. Het kringbestuur participeert ook in een gemeentelijke 'stuurgroep' voor musea evenals in het bestuur van de in ontwikkeling zijnde website 'terhorstnet.nl'.

Onze eigen website blijft in een behoefte voorzien. Zo worden de bijeenkomsten altijd verslagen door de bestuursleden en soms ook door leden, verfraaid met foto's. De digitale versies van Info LGOG worden een half jaar na verschijnen ook op de site gezet en regelmatig geraadpleegd. Het ligt in de bedoeling hiermee verder te gaan en om Info LGOG geleidelijk aan te vernieuwen. De huidige redactie heeft al langere tijd aangegeven te willen stoppen met Info LGOG. Het huidige nummer

is dan ook het laatste van hun hand. We hebben gelukkig een opvolgend 'hoofdredacteur' gevonden en zoeken samen met hem nog verder naar een tweede redacteur. Onder de leiding van de nieuwe redactie zal Info LGOG ongetwijfeld vernieuwen maar het ligt wel in de bedoeling om het huidige niveau te handhaven.

Het Historisch Educatief Platform is afgelopen jaar weer nieuw leven ingeblazen. Een ouder project werd geactualiseerd en het ligt in de bedoeling van het bestuur van de kring om de groep nu ook weer nieuw materiaal te laten ontwikkelen. De keuze daarvoor wil het bestuur natuurlijk bij de groep zelf laten evenals het initiatief daartoe.

Veel van de activiteiten vallen of staan met de bereidwilligheid en tijd van mensen. Ons werk is vrijwilligerswerk en het wordt – op alle niveaus – steeds moeilijker om geschikte mensen te vinden in allerlei functies. Het bestuur van de kring neemt met de jaarvergadering van 2010 afscheid van de vice-voorzitter en van de voorzitter. De statuten schrijven voor dat iemand maximaal twee termijnen van vier jaar in het bestuur zitting mag hebben. Voor de vice-voorzitter is toentertijd ontheffing gevraagd omdat hij een specifieke – lees een geschiedkundige – opleiding gevolgd heeft. Het bestuur heeft gezocht naar mogelijke opvolgers, ondanks de drukte die het 'jubileumjaar' met zich meebracht. Tot op het moment van het schrijven van dit artikel is dat niet gelukt. Daarom heeft het bestuur – na overleg met het hoofdbestuur LGOG – besloten om in beide vacatures op dit moment niet te voorzien. De secretaris zal de functie van waarnemende voorzitter combineren en als zodanig optreden. Dat betekent in concreto dat het bestuur uit vijf in plaats van zeven personen zal bestaan, statutair ook een juist aantal. De aftredende voorzitter heeft toegezegd het huidige bestuur te adviseren en bij te staan waar dat nodig mocht zijn. In het komende jaar zal het bestuur in alle rust kunnen zoeken naar een geschikte opvolging voor beide kandidaten waarbij een terugkeer van een van hen ook niet uitgesloten wordt.

Graag hopen wij dat het voorgestelde beleid ondersteund wordt door onze leden. De instemmende reacties die wij in het verleden ontvingen, geven het vertrouwen dat we op deze weg verder kunnen gaan.

Vastgesteld door het kringbestuur LGOG Kring Ter Horst op 10 februari 2010

Marcel van den Munckhof
voorzitter

VERSLAG OVER HET JAAR 2009

Bestuur en leden

De kring telde op 31 december 2009 168 leden.

Bestuurssamenstelling per 31 december 2009:

De heer drs. M.P.G.M. van den Munckhof, voorzitter

De heer drs. W.J. Moorman, vice-voorzitter

De heer P.J.T. Vissers, secretaris

De heer P. Jakobs, penningmeester

De heer drs. X.C.C. van Dijk, lid

De heer P.J.M. Jakobs, lid

Mevrouw W.J.G. Seuren-Keijsers

Het bestuur vergaderde in het verslagjaar 8 maal. Tijdens deze vergaderingen werden de lopende zaken besproken, zoals de lezingen en de voorbereidingen van de excursies. Tevens werd ruimschoots aandacht besteed aan de ontwikkeling van een programma ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van de Kring Ter Horst. Op de agenda stonden ook nog de uitgave van het informatieblad INFO LGOG, het HEP en de samenwerking met diverse geledingen binnen onze gemeente.

Lezingen in 2009

28 jan	Dr. W. van Heugten: Het Land van Kleef (60 belangstellenden)
11 mrt	Jaarvergadering gevolgd door een speciale lezing door drs. B. Fasol: 'De maatschappelijke waarde van een vereniging voor plaatselijke en provinciale geschiedkunde' (46 belangstellenden)
22 apr	Suzanna Jansen: Het Pauperparadijs, in samenwerking met de bibliotheek BiblioNu in Horst (53 belangstellenden)
5 sept	Algemene Ledenvergadering en excursie naar Floriadeterrein
16 sept	Drs. Chris Dols: "Koning Alcohol, Katholieke Drankweer in Limburg, 1897-1945" (31 belangstellenden)
4 nov	Harry Vriens: 'De Limburgse School' (55 belangstellenden)
19 nov	Drs. Xavier van Dijk: 'Vondsten aan de Veemarkt in Horst' plus presentatie memoryspel (80 belangstellenden)
16 dec	François Swinkels: 'De Ster van Bethlehem' (38 belangstellenden)
(gemiddeld 52 bezoekers)

Excursies in 2009

- 16 mei Korte excursie stadhuis Venlo (14 deelnemers)
25, 26 en 27 sept Meerdaagse excursie naar Hamburg (43 deelnemers)
29 dec Korte excursie Jan Paagman Sterrenwacht Asten (24 deelnemers)

Dorpswandelingen in 2009

- 14 jan Kerkbezoek Sint Nicolaaskerk in Broekhuizen (35 deelnemers)
1 juli Avondwandeling door Broekhuizen (35 deelnemers)

Extra activiteiten

Ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van LGOG Kring Ter Horst werd door de leden van het bestuur een memoryspel ontwikkeld. Alle kernen van de nieuwe gemeente Horst aan de Maas zijn vertegenwoordigd door foto's van kerken, gebouwen of monumenten. Dankzij de gulde giften van diverse sponsors kon het spel gratis aangeboden worden aan de leden van de kring. Op 19 november werd het eerste exemplaar aangeboden aan de burgemeester, de heer C. van Rooij. Verder presenteerde de kring in maart een bijzondere postzegel waarin het jubileumlogo verwerkt is.

Gedurende het jubileumjaar verschenen er in de plaatselijke bladen 't Klökske in Sevenum en De Echo van Horst een vierentwintigtal artikelen over de historie van de nieuwe gemeente Horst aan de Maas. Diverse auteurs leverden hiervoor een bijdrage.

Cursus

Zoals gebruikelijk werd in het winterseizoen weer een cursus georganiseerd. Dit jaar was gekozen voor een cursus filosofie. Op 21 januari, 4 en 11 februari 2009 werd door de heer dr. Coen van Houten, leraar te Weert, een boeiende inleiding gehouden over de wereld van de filosofen. De cursus werd gehouden in Museum De Kantfabriek en er namen 18 personen aan deel.

Museum De Kantfabriek

In 2009 werd het museum officieel in gebruik genomen. De kring heeft goede banden met het museum: de Oudheidkamer, destijds een initiatief van onder andere de kring, heeft domicilie in het museum gevonden. Leden van LGOG hebben recht op vijftig procent korting op de toegangsprijs wanneer zij hun ledenkaart kunnen tonen.

INFO LGOG Kring Ter Horst

In 2009 verschenen onder redactie van mw. drs. Y. Hermans-Cuppen en drs. W. Moorman nummer 40 en 41 van Info LGOG kring Ter Horst. Hierin zijn onder meer opgenomen de verslagen van de jaarvergadering, cursus, lezingen en andere activiteiten. Verder waren er enkele losse artikelen en interviews die inhaakten op de actualiteit. Het blad verschijnt in een oplage van tweehonderd exemplaren en wordt mede mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van regionale sponsors.

TerHorstNet

Mede op initiatief van het bestuur van LGOG Kring Ter Horst heeft de gemeente een werkgroep ingesteld om tot een digitale database te komen van archieven, oude foto's en ander beeldmateriaal dat te maken heeft met het verleden van de gemeente Horst aan de Maas. Als voorbeeld is genomen het Venrayse RooyNet. De projectleider hiervan stuurt ook www.terhorstnet.nl aan. Het bestuur van het LGOG Kring Ter Horst is vertegenwoordigd in de werkgroep.

Historisch Educatief Platform (HEP)

Het Historisch Educatief Platform houdt zich bezig met het ontwikkelen van lesprogramma's voor het onderwijs. De onderwerpen die gekozen worden moeten betrekking hebben op de historie van de omgeving in de ruimste zin van het woord. Veel projecten worden digitaal aangeboden aan de scholen. Er wordt geconstateerd dat de website van het HEP veelvuldig geraadpleegd wordt.

Overleg Heemkundeverenigingen

Jaarlijks wordt een bijeenkomst georganiseerd van het Regionaal Overleg met de Heemkundeverenigingen. Aanwezig zijn vertegenwoordigers van America, Broekhuizen, Grubbenvorst, Meerlo-Wanssum, Melderslo, Merselo, Sevenum, Venray, Castenray en Horst. Er wordt uitgebreid van gedachten gewisseld over elkaars activiteiten.

Museumoverleg

De kring is ook vertegenwoordigd in het zogenoemde 'museumoverleg'. Dit overleg, geïnitieerd door de gemeente, brengt een aantal heemkundeverenigingen en diverse musea bij elkaar. Na het succes van het project 'Een eeuw Horst aan de Maas' is 2009 betrekkelijk rustig geweest op dit front.

Jan Vissers, secretaris

ADVERTENTIE

Wij regisseren uw vervoer

verreweg de beste onderweg

MUNCKHOF GROEP

Handelstraat 15, 5961 PV Horst, Postbus 6033, 5960 AA Horst,
Telefoon (077) 397 88 80, Fax (077) 397 88 45,
E-mail info@munckhofgroep.nl, www.munckhofgroep.nl

VERSLAG VAN DE 35e JAARVERGADERING OP 11 MAART 2009

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent om 20.00 uur de vergadering met een speciaal woord van welkom voor de heren Van Rooij, burgemeester van Horst aan de Maas, Fasol, oud-burgemeester van Horst, Majoor, voorzitter van het LGOG, Verheijen, medeoprichter van onze kring, Hoebers, medeoprichter en oud-voorzitter van het eerste uur, en Schatorjé, oud-voorzitter van onze kring.

Deze vergadering is de 35e vergadering en is dus het startsein van ons zevende lustrumjaar.

Er is bericht van verhindering binnen gekomen van mevrouw Tielen van de werkgroep Brede, van de heer Boersma, directeur van het bureau van het LGOG, van de heer Jenniskens en van mevrouw Huijs.

De voorzitter staat ook even stil bij het overlijden van mevrouw Reivers-Janssen die afgelopen jaar overleden is. Zij was jarenlang lid en trouwe bezoeker van onze excursies en lezingen.

Een jubileumjaar is ook een jaar van traktaties. Deze keer in de vorm van een extra bonbon, voorzien van het jubileumlogo, voor de aanwezigen. Verder zal op de Algemene Ledenvergadering ons fotospel gepresenteerd worden. Hierop staan veel markante gebouwen afgebeeld uit onze gemeenten. Dit spel is voor leden gratis. Dit is mogelijk gemaakt door sponsoring van Rabobank Maashorst en RAAP.

Verder zijn er voor leden en niet-leden postzegels te koop voorzien van ons jubileumlogo.

Voor nieuwe leden en hun aanbrengers stelt het LGOG tijdens dit jaar een gratis boek beschikbaar, zolang de voorraad strekt.

In het verschieft ligt in september een meerdaagse excursie naar Hamburg. De uitnodiging ontvangen de leden binnenkort. Men kan nu alvast het programma bekijken op de website www.lgogterhorst.nl

Tenslotte, als einde van het seizoen 2008/2009 is er in samenwerking met de bibliotheek van Horst in het nieuwe gebouw op 22 april een lezing door de schrijfster Suzanna Jansen over haar boek Het Pauperparadijs, een armenkolonie in Veenhuizen. Noodzakelijk is dat leden zich hier van tevoren voor inschrijven.

2. Verslag 34e jaarvergadering (12 maart 2008, zie Info LGOG nr. 40)

Het verslag van de 34e jaarvergadering wordt per pagina aan de orde gesteld. Het wordt zonder vragen of opmerkingen goedgekeurd waardoor het onder dankzegging aan de secretaris wordt aangenomen.

3. Verslag over 2008 van de secretaris (zie Info LGOG nr. 40)

Ook hiervoor geldt dat het onder dankzegging aan de secretaris wordt goedgekeurd.

4. Verslag over 2008 van de penningmeester en kascontrolecommissie

De penningmeester geeft een korte toelichting op de verspreide stukken. Het financieel verslag geeft een overschot van enige honderden euro over het jaar 2008 te zien. Ter vergelijking heeft hij er de overzichten van 2006 en 2007 bij gevoegd. De onkosten voor het HEP zijn gedaald, de uitgaven voor zaalhuur gestegen.

De begroting voor 2009 geeft eenzelfde beeld. Hierin zijn opgenomen de bedragen voor de excursie naar Hamburg, maar in principe moet het zo zijn dat de inkomsten en uitgaven hiervoor gelijk zijn.

De penningmeester geeft de vergadering de gelegenheid om vragen te stellen. Hiervan wordt geen gebruik gemaakt.

Namens de kascommissie neemt mevrouw Raaijmakers het woord. Zij feliciteert de kring met haar penningmeester: zeer secuur en nauwgezet. De commissie heeft alle stukken gecontroleerd en in orde bevonden en stelt daarom de vergadering voor om de penningmeester te dechargeren voor de jaarstukken van 2008, hetgeen onder applaus voor de penningmeester gebeurt.

5. Benoeming nieuw lid kascontrolecommissie

Binnen de kascommissie heeft mevrouw Raaijmakers haar taak vervuld. Als haar opvolgster meldt de heer Claassens zich vrijwillig aan. Hij zal samen met de heer Jenniskens voor de kascontrole van 2009 zorgen.

6. Bestuurssamenstelling

Aftredend zijn de secretaris, de heer P.J.T. Vissers, en de heer P.J.M. Jakobs. Beide heren hebben er een termijn op zitten en stellen zich beschikbaar voor een tweede termijn. Het bestuur stelt voor om de heer Vissers en de heer Jakobs te benoemen voor een tweede termijn.

Door de leden zijn geen andere kandidaten voordragen. Daarom stelt de voorzitter de vergadering voor om beide heren voor een tweede termijn te herbenoemen, hetgeen onder applaus gebeurt.

7. Bespreking bestuursbeleid

Hierna gaat de voorzitter over tot de bespreking van het bestuursbeleid voor 2009.

Geachte leden van het LGOG van de Kring Ter Horst,

Bij gelegenheid van de jaarvergadering geeft uw bestuur altijd een vooruitblik op de plannen voor het nieuwe jaar. In 2009 wil het bestuur verder werken aan interesse voor de (regionale) historie – in de meest ruime zin van het woord – en aan bekendheid voor ons eigen werk. Dit willen we doen door op verschillende manieren naar buiten te treden.

Op 1 januari 1974 werd de kring opgericht. Dit jaar vieren we dus het 35-jarige bestaan. Op zich geen mijlpaal om uitgebreid te vieren; het bestuur ziet er echter een aanleiding in om ons werk onder de aandacht te brengen. Zo wordt in de loop van dit jaar een spel gepresenteerd met foto's uit ons verzorgingsgebied. Op ludieke wijze willen wij zo bij jong en oud aandacht voor onze historie vragen. Rabobank Maashorst en Archeologisch Adviesbureau Raap hebben zich bereid verklaard het project financieel te ondersteunen; tegen de tijd dat het officieel gepresenteerd wordt, zult u er uiteraard meer van horen.

Twee jaar geleden zijn we begonnen om zomeravondwandelingen te organiseren. Daarbij worden kernen uit ons verzorgingsgebied bezocht en wordt er op een ongedwongen manier gekeken naar historische pareltjes in die plaatsen. Een succesvolle formule. In januari 2009 hebben we, bij wijze van proef, een winteravondbezoek gebracht aan de warme kerk van Broekhuizen. De werkwijze van dit bezoek is dezelfde als in de zomer; het enige verschil is dat we nu binnen blijven. Het aantal bezoekers in Broekhuizen moedigt het bestuur aan op deze weg verder te gaan. In het najaar staat de meerdaagse excursie op het programma: drie dagen naar het noorden van Duitsland met als zwaartepunt de Hanzestad Hamburg. Het programma is inmiddels bekend.

Vernieuwd is de zaal waar we onze bijeenkomsten houden. Een prachtige gelegenheid waarbij zelfs aan een ringleiding is gedacht naar aanleiding van ons verzoek daartoe. Wellicht dat met wat kleine wijzigingen iedereen tevreden zal kunnen zijn. Te denken valt, bijvoorbeeld, aan de afstand tot het scherm.

Na tien jaar het voorzitterschap van het Historisch Educatief Platform HEP te hebben bekleed heeft mevrouw Ans Gielen haar werkzaamheden voor het HEP beëindigd. We hebben gezocht naar een goede opvolger voor haar, maar tot op dit moment hebben we die nog niet gevonden. Het HEP heeft wel een nieuwe start gemaakt op initiatief van het bestuur van de kring. Daarbij zijn nu niet alleen leden van verschillende

heemkundeverenigingen en LGOG betrokken maar ook van Museum De Kantfabriek.

Ons eigen medium Info LGOG wordt goed gelezen. We merken dat aan reacties en ook aan de aantallen keren dat het op de website geraadpleegd wordt. Die website zelf voorziet in een behoefte en geeft de mogelijkheid om te archiveren (denk daarbij aan alle Info's en aan de consequente en geïllustreerde terugblikken op onze activiteiten) en om berichten aan te kondigen. LGOG Kring Ter Horst staat aan de wieg van een digitaal archief dat van gemeentewege wordt ondersteund en waarvoor alle heemkundeverenigingen in de gemeente worden uitgenodigd. Wellicht dat in de provinciale najaarsvergadering van 5 september in Horst hier iets meer over gezegd kan worden.

Door onze activiteiten willen we de interesse voor en de studie van de historie in onze omgeving bevorderen. Daarvoor werken we aan naamsbekendheid. Het ledental onder andere is daar een goed criterium voor. Met het vasthouden van het huidige aantal zijn we zeer tevreden. In 2008 is het opnieuw gelukt (in tegenstelling tot veel andere collegakringen) en de tekenen voor 2009 stemmen hoopvol (de teller op het moment van dit schrijven staat zelfs op 168 leden in plaats van de 160 van 1 januari). In het vertrouwen dat de leden het eens zijn met de huidige koers, stelt het bestuur dan ook voor om op deze weg verder te gaan.

Naar aanleiding van dit bestuursbeleid worden er geen vragen gesteld.

8. Rondvraag

Hiervan wordt geen gebruik gemaakt. Wel hebben nog enige personen gevraagd om kort het woord te voeren.

Piet Hoebers: Hij bedankt het bestuur van Kring Ter Horst voor de uitnodiging voor deze avond. Als eerste voorzitter van de kring, welke functie hij twaalf jaren bekleedde, duikt hij nog even in het verleden, en met name in de ontstaansgeschiedenis van onze kring. In de jaren voor 1974 waren er veel individuele personen bezig met de geschiedenis van de eigen streek. Dit waren genealogische of archeologische onderzoeken of naspeuringen rondom de ruïne van het kasteel. Met name onder leiding van professor Renaud kwam hier enige structuur in. Hij zorgde ook voor de nodige persbekendheid rondom de geschiedenis van het kasteel. Het gevolg was dat er een stuurgroep geformeerd werd bestaande uit pater Herraets en de heren Houwen, Greweldinger, Vullings en Jacobs. Deze groep was anderhalf jaar bezig met diverse activiteiten met steun van de kringen van het LGOG uit Venray en Venlo. Dit resulteerde in 1974 in een soort drietrapsraket, namelijk op 1 januari 1974

oprichting van het LGOG Kring Ter Horst, het mede organiseren van een grote tentoonstelling in het gemeentehuis over de meester van Elsloo, en tenslotte tot de oprichting van de Oudheidkamer. In die tijd werd ook nog een oude tekening van het kasteel van Jan de Beijer ontdekt en toevalligerwijs een testament van de heer van Witterhorst, hoewel dat niet het echte geweest zal zijn. De heer Hoebbers besluit zijn relaas met het voorlezen van dit testament en wenst de kring Ter Horst veel succes op weg naar een volgend jubileum.

Karel Majoor: De heer Majoor is voorzitter van het provinciale bestuur van het LGOG te Maastricht. Hij vertelt dat hij, als oud-Noord-Limburger, met veel plezier naar Horst komt. Hij feliciteert de Kring Ter Horst met haar zevende, een heilig getal, lustrum en prijst de kring om haar constructieve inbreng tijdens de vergaderingen van het LGOG. De Kring Ter Horst is een bloeiende kring met vele activiteiten. Ondanks dit wil hij de leden toch aansporen om zelf meer leden te werven. Als iedereen één lid per jaar werft dan heeft het LGOG in 2013, het 150-jarig jubileum wordt dan gevierd, een groot aantal leden.

Voor dit jubileum is men al druk aan de slag. Het bestuur heeft een driedelige geschiedenis in gedachten waarin met name de geschiedenis na 1800 beschreven gaat worden. Hiervoor is een commissie in het leven geroepen die fondsen voor dit project gaat werven.

Ook wil men naamsbekendheid vergroten via een werkstukwedstrijd voor scholieren. Deze prijs wordt in september voor de eerste keer uitgereikt. Verder is men bezig met een canon van de eigen streek, ook voor scholieren van groep acht en de brugklas.

Het LGOG is na een dip weer bezig met het organiseren van studiereizen. Verleden jaar was de reis naar Mainz een succes. Dit jaar was de reis naar Engeland zeer snel volgeboekt.

Zorgen heeft men ook wel. Met name de onderbezetting van het bureau baart zorgen. Men wil middels een contributieverhoging een ruimte creëren om personeel te werven. Dus roept hij iedereen op om lid te worden. Als voorbeeld noemt hij de heer Van Rooij, burgemeester van Horst aan de Maas, en tevens lid van LGOG Kring Ter Horst.

Tenslotte bedankt hij de oprichters, oud-bestuursleden en huidige bestuursleden voor hun inzet en wenst de vereniging nog veel succes.

Kees van Rooij: Uiteraard wil de burgemeester van Horst aan de Maas niet achterblijven met het overbrengen van zijn felicitaties aan het adres van het LGOG. Ook de gemeente is bezig met het in kaart brengen van haar eigen geschiedenis. Hij constateert dat de belangstelling voor de historie weer duidelijk toeneemt. Dit is een heugelijk feit en de gemeen-

te stimuleert dit ook bijzonder. Het LGOG speelt hierin een belangrijke rol middels haar activiteiten zoals lezingen en excursies.

Verder gaat hij nog even in op de maatschappelijke relevantie van een vereniging zoals het LGOG.

Tenslotte wenst ook hij de kring veel succes in de toekomst.

9. Sluiting van de jaarvergadering

Om ongeveer 20.45 uur sluit de voorzitter, de heer Van den Munckhof de jaarvergadering.

Na de pauze houdt de heer drs. Romé Fasol een causerie over de plaats die het LGOG binnen onze gemeenten (Horst aan de Maas en Sevenum) inneemt. Verder schildert hij de betekenis en de waarde van het LGOG voor de lokale en provinciale gemeenschap. De heer Fasol was jarenlang voorzitter van het LGOG Limburg en kan dus als geen ander spreken over het LGOG. (De tekst van deze causerie is gepubliceerd in INFO LGOG nr. 41.)

12 maart 2009

Jan Vissers, secretaris

ADVERTENTIE

Noordsingel 11, 5961XW Horst

Telefoon 077-3981420

Telefax 077-3988603

Internet www.theunissen-dakbedekkingen.nl

PROGRAMMA

Het programma van LGOG Kring Ter Horst voor de rest van het seizoen 2009-2010 ziet er – onder voorbehoud – als volgt uit:

- 10 maart 2010 Jaarvergadering, gevolgd door de voorzitter van Heemkundevereniging Meerlo-Wanssum, de heer Arie Snellen, over de geschiedenis van Tienray
- 10 april 2010 Eendaagse excursie naar Luik
- 21 april 2010 Lezing over de geschiedenis van het Oud-Limburgs Schuttersfeest (OLS) door de heer Peter Korten

Leden van LGOG Kring Ter Horst ontvangen voor elke activiteit een aparte convocatie. Voor actuele informatie over het programma zie ook www.lgogterhorst.nl

ADVERTENTIE

MB Administratie
voor uw complete administratie

Marjo Beckers
tel. 077 - 397 17 12
e-mail: marjobeckers@hetnet.nl

VERSLAGEN ACTIVITEITEN

16 september 2009: lezing: 'Koning Alcohol, Katholieke Drankweer in Limburg, 1897-1945' door de heer drs. Chris Dols

*De dagtaak is ten einde,
De arbeid is volbracht.
De vader, ach, hij komt niet,
't Is diep reeds in de nacht.
De moeder zit te wachten,
Bij matten lamplichtschijn;
De kindren zijn ter ruste,
Waar mag toch vader zijn?
Door bange zorg gedreven,
Verlaat ze stil haar woon.
Misschien is er te redden,
Een deel nog van zijn loon.
Daar komt hij waggelend nader,
Haar mond spreekt geen verwijt,
Haar oogen roodbekreten,
Zij zeggen wat zij lijdt.
Gevoelloos slaapt hij weldra,
Bedwelmd door 'helsch venijn,-
Voor 't kruisbeeld zinkt zij neder...
Wat zal het einde zijn?...*

Verlucht met gedichten als bovenstaand en met oude foto's en afbeeldingen beschreef de heer Dols (als cultuurhistoricus verbonden aan de universiteit van Nijmegen) de geschiedenis van de katholieke drankbestrijding in Limburg.

Het meest fundamentele verschil met eerdere vormen van drankbestrijding is dat de moderne drankbestrijders in dronkenschap niet langer een individueel maar een maatschappelijk probleem zien. Alphons Ariëns (1860-1928) noemt dit: 'Miljoenen zijn nu slaven van den tyran Alcohol geworden.' Daarom werd ook naar een maatschappelijke oplossing gezocht. Er werden drankweerorganisaties opgericht. Men beschouwde drankmisbruik als een gevolg van het grootschalige industrialisatieproces. Mensen waren bang en voelden zich bedreigd en ongelukkig. Vanaf

het midden van de vorige eeuw ontstond in Nederland een bonte verzameling van drankbestrijdingsbewegingen. In Limburg waren deze uiteraard op katholieke leest geschoeid. Alphons Ariëns richtte in 1895 in Enschede het eerste Kruisverbond op, voor mannen. Voor vrouwen werden Sint-Annaverengingen opgericht. Alcoholisme werd ook beschouwd als een gevaar voor de geloofsbeleving en de ontwikkeling van de katholieke kerk. Als overkoepelend orgaan werd in 1899 de paraplu Sobriëtas (= nuchterheid) opgericht. In 1921, het topjaar, kende Sobriëtas bijna 180.000 leden. Met allerlei activiteiten werd de aandacht op het drankmisbruik gericht. Men was zeer invloedrijk. Na 1930 nam de invloed steeds verder af en rond 1940 was het nagenoeg afgelopen. Men wenste niet op een betuttelende manier aangesproken te worden.

Vooral Limburg wekte bij de publieke opinie de indruk dat het een dronkenmansprovincie zou zijn. Dat had ook te maken met de Bourgondische levenswijze. Drankbestrijders waren ervan overtuigd dat het alcoholisme in Limburg, meer dan in andere provincies, hoogtij vierde. Hier werd in 1897 het eerste Kruisverbond opgericht in Maastricht. Het was Ruijs de Beerenbrouck die goed werk verrichtte. Van hier uit werden de Kruisverbonden over heel Limburg verspreid. De leden waren herkenbaar aan een band om de arm of een speldje. Ze beloofden geheelonthouding of een grote mate van matiging. In het spoor van de Kruisverbonden werden ook de Mariaverengingen voor vrouwen opgericht. Lid waren vooral vrouwen boven de zestien jaar uit de maatschappelijke bovenlaag. Ook aan de jeugd werd gedacht. Voor hen werden jongens- en meisjesbonden opgericht. Deze hielden zich bezig met activiteiten zoals toneelspelelen, musiceren, zingen en deelnemen aan optochten en processies.

Ten slotte werd nog het fenomeen 'bierverkiezingen' besproken. Door middel van het weggeven van de nodige pintjes kon men stemmen vergaren voor een verkiezing. Tegen dit soort praktijken werd door de drankbestrijding hard opgetreden.

De eerste avond in onze nieuwe locatie De Leste Geulde werd na het beantwoorden van nog enkele vragen om tien uur door de voorzitter afgesloten.

Voor wie nog meer wil lezen over dit onderwerp: er staat in het Jaarboek 2008 van het LGOG van pagina 115 tot en met pagina 134 een uitgebreid artikel van Chris Dols over hetzelfde onderwerp afgedrukt. Veel in de lezing gebruikte afbeeldingen staan ook in het boek.

Jan Vissers

25 tot en met 27 september 2009: driedaagse excursie naar Hamburg

Vrijdag 25 september

Heel vroeg, om 7 uur, begon de derde meerdaagse excursie van LGOG Kring Ter Horst. Het reisdoel ditmaal was Hamburg, de stad aan de Alster. Er waren enkele afmeldingen waardoor we uiteindelijk met 41 deelnemers op pad zouden gaan. De organisatoren, Peter en Pieter Jakobs, hadden een uitgebreid programma samengesteld met daarin enkele keuzemogelijkheden. Omdat Hamburg toch een eindje van Horst vandaan ligt, moest er vroeg vertrokken worden. Bij aankomst op het busstation van busbedrijf Van den Munckhof was een aardig gedeelte van de groep al aanwezig: de vroege vogels. Iets over zeven was alles compleet en reden we van het complex van 'Centrum' af, de 431 kilometer tegemoet. De eerste stopplaats, vóór het geplande tijdstip van tien uur al, was het Varusschlachtmuseum en Park Kalkriese. Dit is een archeologisch park. Nadat in 9 na Chr. drie Romeinse legioenen op deze plaats in de oorlog tegen de Germanen het onderspit hadden gedolven, nam de geschiedenis gestaag haar loop. In 16 na Chr. keerde een Romeinse veldheer nog eens op deze trieste plaats terug om de stoffelijke overschotten van zijn gevallen kameraden te begraven. Daarna raakte de kennis over de gebeurtenissen aan de voet van de Kalkrieser Berg meer en meer in de vergetelheid. Pas door de herontdekking van de geschriften van de Romeinse geschiedschrijver Tacitus in de zestiende eeuw keerde de herinnering aan de slag in de bossen van Germanië terug. Enkele geschiedkundigen begonnen over het verloop van de slag na te denken. Na enige tijd deden ontelbare theorieën over de plaats van de Romeinse nederlaag de ronde.

In 1987 besloot de Britse soldaat en amateur-archeoloog majoor Anthony Clunn in overleg met de bevoegde stads- en districtsarcheoloog prof. dr. Wolfgang Schlüter het gebied om Barenaue systematisch af te zoeken naar aanwijzingen over antieke gevechtshandelingen. Hij vond in korte tijd 162 Romeinse munten en drie loden projectielen. Twee jaar later begonnen de systematische archeologische opgravingen die de geschiedenis van deze plaats moesten ophelderen. Daarbij werden talrijke bronzen munten, fragmenten van militaire uitrusting en bewapening alsmede acht kuilen met menselijke resten alsmede geraamten van muil dieren gevonden. Dat hier in de tijd van keizer Augustus een verbitterde strijd plaatsvond waarbij talrijke Romeinse soldaten gewond raakten, is nu duidelijk. De lopende en toekomstige opgravingen moeten verdere details over de gevechtshandelingen opleveren.

Het museum, met een veertig meter hoge uitzichttoren, toont de schriftelijke overlevering van de Varusslag en belicht het archeologische en natuurwetenschappelijke onderzoek

Het eten hier viel tegen: het restaurant bleek al op voorhand volgeboekt en de worsttent die om 12.00 uur open zou gaan, opende uiteindelijk pas om een uur de deuren. En we zouden al om half een verder gaan ... Gelukkig hadden de meeste deelnemers brood bij zich.

De reis ging verder, via Bremen naar de Hanzestad. Hamburg is na Berlijn de grootste stad van Duitsland en het schijnt zelfs bij de zes grote steden van de Europese Unie te horen met circa 1,8 miljoen inwoners. Gelukkig reden we probleemloos Hamburg binnen, eigenlijk heel kalm. We reden tot aan de St.-Petrikirche. De oorspronkelijk gotische kerk werd na de grote brand van 1842 uitgebreid herbouwd in neogotische stijl. Het Grabower Altar, dat ooit in de kerk stond, is verplaatst naar de Kunsthalle; het gotische madonnabeeld uit 1470 daarentegen bevindt zich nog steeds in de kerk. Enkele fanatiekelingen zijn nog de toren ingewandeld; sommigen stopten na iets meer dan 100 trappen, drie deelnemers hebben de klokken bereikt en eentje (organisator Pieter Jakobs zelf) zelfs helemaal tot in de torenspits.

Hierna ging de reis naar het hotel, Novotel Alster. Een mooi hotel. We kregen allemaal een mooie kamer. Na een korte installatie zijn we naar beneden gegaan voor het diner. Dat diner was in buffetvorm. Een groep zat al te wachten, maar ze bleven keurig op de anderen wachten: de groep was heel geduldig naar elkaar toe. De voorzitter opende met een kort woordje, wenste iedereen smakelijk eten en vervolgens rende bijna iedereen naar het buffet. Het was goed voorzien: soep, een rijke keuze aan groente en natuurlijk hoofdschotel. Keuze vandaag tussen varkenskarbonade en koolvis. Verder was het buffet rijkelijk voorzien van allerlei spulletjes: zalm, aubergine, meloen en vele andere zaken. Het buffet was heel goed en iedereen heeft voldoende kunnen eten.

Na een drankje aan de bar ging iedereen zijns weegs: voor de meesten was dat het bed.

Zaterdag 26 september

Na een prima nachtrust begonnen we aan dag twee van de excursie. De tweede dag had een keuzemoment in zich, tijdens de middaguren. In de morgen gingen we, na een prima ontbijtbuffet, met z'n allen om stipt negen uur met de bus richting stad. Dat was niet zo heel ver. Onderweg werd uitleg gegeven over het programma en de mogelijkheden om 's avonds rond zes uur bij het hotel terug te zijn. Bij de Jungfernstieg werd gestopt en kon nog eventjes naar de Rathausmarkt gelopen worden. Het

kolossale neorenaissancistische raadhuis is het vijfde in de geschiedenis van de stad. Helaas konden we niet in het gebouw, maar de buitenkant was ook al heel bijzonder. Het plein voor het stadhuis wordt begrensd door de Alster. Dit riviertje is tegenwoordig gekanaliseerd en heeft aan Hamburg de naam 'Venetië van het noorden' gegeven. Fraaie, overdekte winkelgalerijen lopen langs de rivier tot aan de Jungfernstieg, een mooie boulevard aan de oevers van de Binnenalster.

Om kwart over tien vertrok de boot vanaf de kade. De Alster Kreuzfahrten is eigenlijk een openbaar vervoer middel. Dat was bij het aanleggen aan de verschillende steigers ook wel merkbaar: met schuren en stoten werd de boot telkens aangelegd. We hebben de Binnenalster gezien en zijn links en rechts nog enkele kanalen ingevaren. Hierna gingen we naar het veel grotere Aussenalstermeer. Dit meer is ontstaan door een dam in de rivier de Alster. Het aanleggen ging met veel horten en stoten (maar liefst negen maal); in zich had het eigenlijk ook wel iets komisch. Bij het Winterhuder Fährhaus werd rechtsomkeert gemaakt.

Hij bracht ons uiteindelijk wel veilig terug naar de aanlegsteiger, dus we hebben waar voor ons geld gekregen. De groep ging hierna op eigen gelegenheid verder tot twee uur, genietend van de gulle zon. Om twee uur zou een gedeelte naar de Kunsthalle gaan, een ander deel met de bus naar het Internationales Maritimes Museum Hamburg. Die bus bracht de groep naar de Kaispeicher B, waar zich een gloednieuw museum (geopend in 2008) met de grootste privéverzameling van maritieme kostbaarheden bevindt. Op tien verdiepingen en meer dan elfduizend vierkante meter expositieruimte alleen scheepvaart en marinehistorie uit dertig eeuwen. Het was eigenlijk duizelingwekkend, zo'n hoeveelheid. Onder leiding van gids Uwe werd dan ook maar een klein deel bekeken. Tientallen jaren lang heeft professor Peter Tamm senior zo'n 26 duizend scheepsmodellen, 50 duizend bouwtekeningen, vijfduizend schilderijen en grafische kunstwerken, meer dan tweeduizend films en 1,5 miljoen foto's, 120 duizend boeken en talrijke scheepvaartinstrumenten, uniformen, militaria en maritieme voorwerpen verzameld. Het was indrukwekkend. Met name de schepen in amber en die in ivoor waren heel bijzonder. Nieuw was de replica van de Queen Mary 2 die in Lego-steentjes nagebouwd is gedurende maar liefst vier maanden.

De andere groep is naar de Kunsthalle gegaan. De Hamburger Kunsthalle behoort tot de grootste en belangrijkste kunstmusea van Duitsland. Zijn traditie gaat terug tot 1817 en het werd daadwerkelijk geopend in 1869. De collectie biedt een algemeen chronologisch overzicht van Europese kunststromingen met nadruk op de negentiende-eeuwse Duitse Romantiek. De indrukwekkende kunstcollectie leidt de bezoeker door ze-

ven eeuwen kunstgeschiedenis, van de middeleeuwse altaarmeester Bertrams tot aan de sterren van de moderne kunst zoals Gerhard Richter en Neo Rauch. Hoogtepunten zijn het doek 'Der Wanderer über dem Nebelmeer' van Caspar David Friedrich, 'Meisjes op de pier' van Edvard Munch (ook bekend om 'De schreeuw'), 'Morgen' van Phillip Otto Runge en 'Offergave in de tempel' van onze 'eigen' Rembrandt.

Na de rondleiding heeft iedereen op zijn eigen manier genoten van de stad en heeft iedereen ervoor gezorgd tijdig terug te zijn bij het hotel.

Het diner was opnieuw in buffetvorm maar nu met andere gerechten. Na het woordje van de voorzitter ging eenieder weer keurig in de rij staan. Voor de vleesliefhebbers was er kipfilet en voor de visliefhebbers pangasiusfilet. En voor de omnivoren allebei. Ook het toetjesbuffet was naar ieders gading want er moest regelmatig bijgevuld worden.

We zijn eerder begonnen met eten waardoor we om iets voor negen uur met de bus een tour Hamburg by Night konden maken. Met daarbij natuurlijk een tocht door de wereldwijd beruchte wijk St.-Pauli en zijn beroemde hoofdstraat, de Reeperbahn. Een wereld van nachtclubs, bars, kroegen, theater, seksclubs en bordelen. De plek ook waar The Beatles begonnen met hun carrière. Via de zuidkant reed de bus tot twee keer over de wereldberoemde straat, genoemd naar de touwslagers die er eertijds hun eervolle jobs uitvoerden. Tegen kwart over tien waren we weer terug, klaar voor een volgende nacht. De meesten onder ons hebben het bed dan ook snel opgezocht.

Zondag 27 september

Opnieuw een uitstekende nacht in Hamburg. Opstaan, wassen en aankleden, klaar voor de dag waarop we ook de Hanzestad weer zouden verlaten. Maar eerst natuurlijk nog het reichhaltiges Frühstück. Dat was weer prima. Het hotel blijkt een goede keuze te zijn van de organisatie.

Om half tien vertrok de bus op weg naar Speicherstadt. De meeste deelnemers hadden ingetekend voor dit museum. Tussen de Deichtorhallen en de Baumwall ligt in de Freihafen (dat wil zeggen, belastingvrij) de honderdjarige Speicherstadt, het grootste pakhuiscomplex ter wereld: baksteengotiek uit het midden van de negentiende eeuw, bizarre puntgevels en torentjes die zich spiegelen in de dekschuiten in de grachten. Achter de dikke muren liggen de waardevolle handelswaren op gelijkmatige temperatuur opgeslagen: koffie, thee, cacao, kruiden, tabak, computers en het grootste magazijn van oosterse tapijten ter wereld.

Een klein groepje had gekozen voor emigrantenmuseum BallinStadt. Het bleek nog een hele klus voor de chauffeur om dat te vinden. Uiteindelijk, na veel omwegen in douanegebied en door de haven, werd het doel be-

reikt, BallinStadt Auswandererwelt. Een bijzonder indrukwekkend museum omdat vanaf deze plaats vijf miljoen mensen zijn geëmigreerd op zoek naar hun geluk in de wijde wereld. Het verhaal begint omstreeks 1900, toen Albert Ballin, directeur van de grote rederij HAPAG, in de Hamburger haven een onderkomen bouwde voor de vele duizenden mensen die hier iedere week aankwamen en wachtten op het vertrek van hun schip. Voor zo'n vijf miljoen Europese emigranten was Hamburg tussen 1850 en 1939 de poort naar de wereld. Op de plaats van de hallen die voor de emigranten zijn gebouwd, in 1901 in gebruik genomen en tot 1907 verder uitgebouwd, zagen we drie origineel gereconstrueerde woon- en slaappaviljoens. Alle stadia van een emigratie konden we hier zelf meemaken, van het vertrek en de tocht over de oceaan tot de aankomst in New York en de definitieve bestemming van de emigranten. Indrukwekkend.

Terug via Speicherstadt om de andere deelnemers op te halen en toen richting Nederland. Onderweg nog aan in Osnabrück. De vredesstad Osnabrück is met circa 164 duizend inwoners de op twee na grootste stad in Nedersaksen. Als enige Duitse grote stad ligt Osnabrück temidden van een natuurpark – het UNESCO Geopark TERRA.vita – dat onder meer het Teutoburgse woud en het Wiehengebergte omvat. Osnabrück is universiteitsstad, bisschopszetel en de vestigingsplaats van de Duitse Stichting voor Milieu en de Duitse Stichting voor Vredesonderzoek. Als stad van de Westfaalse Vrede en als geboortestad van schilder Felix Nussbaum en schrijver Erich Maria Remarque ('Im Westen nichts neues') heeft Osnabrück zich met de vredesgedachte verbonden. De gidsen stonden ons op te wachten en in twee groepen werden we – door het feestgedruis vanwege een vredesfestival – rondgeleid naar het Rathaus (waarin we een indruk van de stad in de middeleeuwen kregen en de raadzaal bezochten), de Marienkirche en de Dom St.-Peter. Met name deze laatste kerk was bijzonder fraai, de gids erg enthousiast. Om vijf uur, iets later dan voorzien, verlieten we de Westfaalse stad.

Op weg naar de bijna-eindbestemming. Dat werd angstvallig geheim gehouden. We zouden er namelijk gaan eten. Via Oberhausen rijden door het Roergebied had geen zin vanwege de file, daarom werd via een andere autosnelweg en later binnendoor naar Kevelaer gereden. Vlakbij, in het plaatsje Weeze, stopte de bus bij de uitspanning met de fraaie naam Zum Lieven Heer.

Daar stonden de tafels al gedekt en bleek het bestuur van de organiserende Kring Ter Horst ook compleet te zijn: de achterblijvers voegden zich hier bij de overige bestuursleden. Na een bouillon werden drie verschillende gerechten geserveerd waaruit iedereen van te voren zijn keu-

ze had gemaakt: kalkoenschnitzel, Jägerschnitzel of een vegetarische schnitzel. Met daarbij grote schalen verse groente, aardappelkroketjes en friet, steeds aangevuld als het gewenst werd. Als afsluiter kwam nog ijs naar believen met daarbij warme kersen. Iedereen was heel tevreden met deze afsluitende maaltijd.

Aan het einde van het diner dankte de voorzitter nog de twee organisatoren en onderstreepte dat met een ruiker bloemen en een daverend applaus van alle deelnemers. Iedereen heeft volop kunnen genieten van deze prachtige reis waarbij zelfs het weer goed zijn best heeft gedaan.

Via Well en Wanssum reed de bus over Venray naar Horst terug waar iets over tien, wat later dan gepland, iedereen weer veilig voet op Horster bodem zette. Talrijke deelnemers schudden de organisatoren de hand voor de reis, zij waren duidelijk tevreden over deze reis. Hamburg ist eine Reise wert!, dat is wel duidelijk. Hamburg is een onverwacht en ook tamelijk onbekend doel, geheel ten onrechte. We hebben Hamburg niet uit en te na gezien, daarvoor zouden we nog ooit een keer terug moeten gaan: daarom is de uitdrukking 'Ich bin ein Hamburger' dan ook niet op ons van toepassing!

Marcel van den Munckhof

4 november 2009: lezing 'De Limburgse School, een verrassend fenomeen in de Limburgse kunst uit de eerste helft van de twintigste eeuw' door de heer Harry Vriens

Voor ongeveer 55 aanwezigen hield de inleider, de heer Harry Vriens, een boeiend betoog over de Limburgse schilderkunst rond 1900. De lezing was verdeeld in twee grote delen. Vóór de pauze werd globaal de ontwikkeling van de schilderkunst van 1850 tot 1940 geschetst met steeds ook een verwijzing naar de ontwikkelingen in Nederland.

Na de pauze was er vooral aandacht voor de ontwikkeling van de Limburgse schilderkunst. Deze ontwikkeling liep parallel met de ontwikkelingen in Europa en Nederland. Tijdens de lezing lag het accent vooral op Charles Eyck, Joep Nicolas en Henri Jonas.

Voor de pauze kwamen achtereenvolgens aan de orde: het classicisme, de romantiek en vooral het impressionisme. Dit laatste maakte echt een revolutionaire stap vooruit door uit het atelier te stappen en in de buitenlucht te gaan schilderen. Via de Fransman Monet kwamen we bij Nederlandse impressionisten zoals Weissenbruch en Breitner.

Hierna werden vele expressionisten getoond, te beginnen bij de schilders van 'Die Brücke' en 'Der blaue Reiter' uit Duitsland. Veel aandacht voor gevoelens en emoties weergegeven door harde en rauwe kleuren. Aan de hand van veel voorbeelden werd dit duidelijk gemaakt.

Hierna kwam Pablo Picasso aan de orde, een van de oprichters van het kubisme. Alles was te vangen in een plat vlak, er was alleen sprake van lengte en breedte.

Via de Vlaamse expressionisten kamen we in Nederland terecht waar diverse groeperingen actief waren. Genoemd werden de Bergense School, De Ploeg in Groningen en een groep schilders rondom schilder/arts Wiegersma uit Deurne. Steeds werden kort de mensen, hun manier van werken en hun beweegredenen op een amusante wijze naar voren gebracht.

Na de pauze kwamen de Limburgse meesters aan de orde. Volgens de heer Vriens wordt wel eens beweerd dat de Limburgse schilders in een isolement werkten. Hij toonde aan dat dit zeker niet het geval was. Limburgse schilders kwamen regelmatig in contact met hun vakgenoten in Nederland. Zij waren actief in de kringen rondom de heren Wiegersma, Engelman en Van de Venne (directeur van Rolduc). Uitgebreid werd stil gestaan bij de werken van Charles Eyck, Joep Nicolas en Henri Jonas. Ook hier weer vele mooie voorbeelden. Kenmerkend was ook dat met name de eerste twee ook erkende glazeniers waren. Prachtige glas-inloodramen kwamen er van hun hand. Joep Nicolas won zelfs een eerste prijs met het 'Sint-Maartensraam' op de wereldtentoonstelling van Parijs. In de kerken van architect Boosten kregen diverse meesterwerken een plaats. Boosten bouwde verschillende kerken in Limburg, waaronder de koepelkerk in Maastricht, de kerk in Genhout en de Sint-Lambertuskerk in Horst. Bij Jonas lag het accent meer op de schilderkunst waarbij zijn innerlijke emoties duidelijk terug te vinden waren in zijn schilderijen.

Tijdens de pauze en na afloop van de lezing was er nog gelegenheid om een kleine tentoonstelling die de heer Vriens had ingericht, te bekijken. Hiervan werd gretig gebruikt gemaakt waarbij ook nog nagesproken werd met de inleider. Om half elf sloot de voorzitter de lezing af onder dankzegging aan de inleider. De mensen die er niet waren hebben echt iets gemist.

Jan Vissers

19 november 2009: lezing 'Vondsten aan de Veemarkt in Horst' door de heer drs. Xavier van Dijk en presentatie memoryspel

Ruim tachtig personen waren aanwezig bij deze lezing waaronder onze speciale gasten, de heer C. van Rooij, burgemeester van Horst, de heer K. Majoor, voorzitter van het LGOG en de heer H. Boersma, directeur van het bureau van het LGOG. Verder waren aanwezig de sponsors van het memoryspel, onze adverteerders en vele leden en niet-leden.

De aanleiding tot het archeologisch onderzoek aan de Veemarkt in Horst is de voorgenomen nieuwbouw in het gebied. Het hiermee gepaard gaande grondverzet vormt een bedreiging voor archeologische waarden. Daarom diende voorafgaand aan deze werkzaamheden archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd in het kader van het traject van Archeologische Monumentenzorg.

Door de heer Van Dijk is na een eerste archeologisch onderzoek in juni 2009 een aanvullend onderzoek gedaan met medewerking van de gemeente Horst aan de Maas. De oudste bewoningsresten die hij vond, stammen uit de elfde eeuw: een greppel gevuld met aardewerk uit deze periode. Uit de dertiende tot negentiende eeuw werden acht waterputten ontdekt. In een waterput uit de veertiende eeuw is een fraaie vondst gedaan: een complete schenkan van Siegburger aardewerk. Verder werden diverse kleine voorwerpen gevonden zoals speelschijfjes, muntje en restanten van een keukenmes. Ook werden enige kuilen gevonden met ijzerslakken. Dit kan duiden op de aanwezigheid van een of meerdere smederijen.

De heer Van Dijk illustreerde zijn betoog met vele tekeningen, plattegronden en foto's van de werkzaamheden en vondsten. Deze toonden aan dat zijn onderzoek zeker niet voor niets is geweest. In een later stadium zal een nog uitgebreidere beschrijving van de werkzaamheden en bevindingen gepubliceerd worden.

Na de pauze nam de voorzitter van de kring, de heer M. v.d. Munckhof, het woord. Hij memoreert hoe ons memoryspel, dat uitgegeven is ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van onze kring, tot stand is gekomen. Met dank uiteraard aan de sponsors en allen die medewerking verleenden. Het is een gebaar naar alle leden van de kring en beantwoordt ook aan een van de doelstellingen van het LGOG, namelijk educatie. Het resultaat ziet er mooi uit, de foto's bestrijken het hele werkgebied van de nieuwe gemeente Horst aan de Maas. Daarna ging de voorzitter over tot de officiële overhandiging van het eerste exemplaar aan de burgemeester van Horst aan de Maas, de heer C. van Rooij. Ook de overige genodigden en sponsors kregen hun spel overhandigd. Leden konden na afloop van de presentatie een spel in ontvangst nemen. In zijn dankwoord

feliciteerde de heer Van Rooij de kring met het jubileum en prees de kring voor zijn positieve inbreng in de Horster gemeenschap. Met veel lof sprak hij over de presentatie van de heer Van Dijk en hij was blij dat hij kon mededelen dat de gemeente Horst aan de Maas in de toekomst graag meer gebruik wil maken van de diensten van het LGOG bij de ontwikkelingen van nieuwe gebieden.

Ten slotte nam de heer Majoor, voorzitter van het LGOG, het woord. Na de felicitaties en ook een dankwoord voor de uitnodiging en het spel, vertelde hij dat hij genoten had van deze interessante avond, de vele aanwezigen en de prettige sfeer. Om 22.00 uur sloot de voorzitter, onder dankzegging voor eenieders aanwezigheid, deze bijzondere avond. Daarna werd er nog geruime tijd nagepraat en genoten.

Jan Vissers

16 december 2009: lezing: 'De ster van Bethlehem' door de heer François Swinkels

Een kleine veertig belangstellenden trotseerden op woensdag 16 december de sneeuw om de lezing van de heer Swinkels over de ster van Bethlehem bij te wonen. Voor de doorgewinterde LGOG-leden, die doorgaans vergast worden op lezingen over de lokale en regionale geschiedenis, zal het beslist even wennen zijn geweest. Zo vaak komt het immers niet voor dat een hemelverschijnsel centraal staat in een LGOG-lezing. Maar de mogelijke angst bij leken op het gebied van hemelverschijnselen en astronomie (zoals ondergetekende) dat de lezing hen boven de pet zou gaan, bleek volkomen ongegrond. Dat is natuurlijk een groot compliment aan de inleider, François Swinkels, voorzitter van de Jan Paagman Sterrenwacht in Asten en oud-docent natuurkunde en informatica aan het Carolus Borromeus College in Helmond. Zijn met humor doorspekte en vol vaart gebrachte betoog was zoals aangekondigd inderdaad ook voor niet-ingewijden behapbaar.

De inleiding van de heer Swinkels was opgebouwd rond de vraag welk hemelverschijnsel de ster van Bethlehem kan zijn geweest. Voor de pauze concentreerde hij zich daarbij vooral op de tijdsrekening. De nauwkeurigheid daarvan verschilde per volk, per religie en per tijdvak. Zo hadden de Egyptenaren al een tijdsrekening die verbluffend veel overeenkomsten vertoonde met de huidige. Om in de pas te blijven, was het soms noodzakelijk een aantal dagen over te slaan of juist een dertiende maand in te voeren. Bij katholieken sprong de kalender in 1582 bijvoorbeeld van 4 naar 15 oktober, maar anderen maakten die inhaalslag pas

veel later (Engeland in 1752, Duitsland in 1775, Japan in 1873, Rusland in 1917 en China zelfs pas in 1949).

Na de pauze besprak de heer Swinkels drie mogelijke verklaringen voor de ster van Bethlehem. Als deze ster destijds werkelijk is verschenen, moet het een spectaculair hemelverschijnsel zijn geweest. De eerste optie die de revue passeerde, was die van een komeet. Dit is inderdaad een verschijnsel dat lange tijd aan de hemel te zien is – de drie wijzen uit het oosten hadden voor hun circa 1600 kilometer lange reis naar Bethlehem vermoedelijk minimaal een half jaar nodig – en ook iets waaraan indertijd veel waarde werd gehecht. Maar een komeet werd gezien als een slecht voorteken, als de bringer van een slechte boodschap. Dat maakt het onwaarschijnlijk dat een komeet de aanleiding vormde voor de drie koningen om hun reis te ondernemen.

Een tweede mogelijkheid is die van een supernova: een exploderende ster die tijdens de geboorte van Christus zichtbaar was. Dit is echter een heel kort verschijnsel en kan dus onmogelijk de 'ster' zijn geweest die de drie wijzen op hun tocht naar Bethlehem bleef begeleiden.

Daarmee resteert de mogelijkheid van een ander zeldzaam hemelverschijnsel: een drievoudige samenstand van de planeten Jupiter en Saturnus. Dit is een samenstand waarbij de planeten op dezelfde lengtecirkel aan de hemel staan en waarbij hun onderlinge afstand het kleinst is geworden. Het verschijnsel zou onopgemerkt zijn gebleven als de twee hemellichamen niet maandenlang in elkaars nabijheid waren gebleven. In de nacht van 14 op 15 september werd duidelijk dat er iets bijzonders aan de hand was. Beide planeten begonnen elkaar voor de tweede maal te naderen en kwamen bovendien op als de zon juist onderging. In de astrologie van die tijd duidde het opkomen van planeten ten tijde van zonsondergang op een geboorte. Het sterrenbeeld Vissen, waarin de planeten zich bevonden, was het astrologisch teken voor Palestina. Bovendien was Saturnus van oudsher de beschermplaneet van de Hebreëen en zowel Babyloniërs als Hebreëën noemden de planeet Jupiter Sedeq: de rechtschapenheid die de goeden beschermt en het kwaad bestraft. Voor de Babylonische sterrenwichelaars kon de samenstand van Saturnus en Jupiter in de Vissen daarom maar één ding betekenen: in Palestina was de langverwachte Messias geboren!

Terugrekenend vanuit onze huidige tijdrekening zou dit inhouden dat het geboortjaar van Christus niet 0, maar 7 vóór Christus is. Dat zijn geboorte op 25 december wordt gevierd, is terug te voeren op de Romeinen. Die introduceerden kerstmis in 336 ter vervanging van het heidense midwinterfeest (het zogenoemde solstitium), dat op de dag van de laagste stand van de zon werd gevierd. Om de overgang van het heidense

naar het christelijke feest te vergemakkelijken, zouden de Romeinen voor het kerstfeest ongeveer dezelfde datum hebben aangehouden.

Resumerend: een samenstand van verschillende planeten is waarschijnlijk de verklaring voor de ster van Betlehem. Maar voor de zekerheid sloot de heer Swinkels ten slotte de mogelijkheid van een wonder toch ook maar niet helemaal uit ...

Wim Moorman

28 december 2009: bezoek aan de sterrenwacht Jan Paagman te Asten

Zo'n zesentwintig gasten trotseerden de ijzelwaarschuwingen en maakten de reis naar Asten om een bezoek te brengen aan de sterrenwacht Jan Paagman. Aldaar werden we ontvangen door de heer François Swinkels. Het bezoek vloeide voort uit de lezing 'De ster van Bethlehem' die de heer Swinkels twee weken eerder had gehouden voor LGOG Kring Ter Horst. Hierin werd gesteld dat de ster van Bethlehem een astronomisch hemelverschijnsel moet zijn geweest. Om nu meer inzicht te krijgen in de bouw van het heelal en de daarmee samenhangende hemelverschijnselen was dit bezoek gepland.

In de inleiding maakte de heer Swinkels aan de hand van enkele modellen de elementaire wetten van ons zonnestelsel duidelijk. De heldere en boeiende uitleg maakte dat iedereen actief bij de lezing betrokken was. De aanschouwelijke modellen maakten in een slag duidelijk waarom we het heelal waarnemen zoals we het waarnemen. Want dat was één van de lijnen van het betoog: omdat we zelf deel uitmaken van het systeem dat we willen bestuderen kan de werkelijkheid anders zijn dan hetgeen we kunnen waarnemen. Het was ook wel verrassend om vast te stellen dat onze voorouders van duizenden jaren geleden al zo'n nauwkeurige kennis hadden van het zonnestelsel en de sterren.

Na deze inleiding gingen we naar het planetarium. Dit is met heel beperkte middelen gebouwd door de werktuigbouwkundige Ge Pieterse. Niettemin was het een belevenis om een bezoek te brengen aan dit planetarium, zeker met de fantastische uitleg van de heer Swinkels. Maar liefst 5155 sterren worden geprojecteerd op de koepel. Hier worden de banen van de zon, de maan en de sterrenbeelden zichtbaar en begrijpt men hoe de bewegingen ten opzichte van elkaar verlopen. Zo hebben we nu voor eens en altijd geleerd dat het sterrenbeeld dat bij je hoort in de richting van de zon staat op de dag van je geboorte en dus juist niet

zichtbaar is! Het sterrenbeeld komt aan de hemel een half jaar verschoven met iemands verjaardag. Ook was het interessant om te ervaren dat de sterrenbeelden van de dierenriem allen in de baan van de zon liggen. Maar er zijn nog veel meer sterrenbeelden. We kregen een indruk van de manier waarop je de Poolster kunt vinden en hoe je daarop kunt navigeren. Een aardigheidje is dat er alleen een poolster op het noordelijk halfrond te zien is, het zuidelijk halfrond moet het stellen zonder zo'n navigatiehulpmiddel.

Na het bezoek aan het planetarium konden we nog even een bezoek brengen aan het observatorium. Hier staat de Schmidt-Cassegrain sterrenkijker, met een brandpuntafstand van 390 cm. Zeker in de winter moet men goede kleding aantrekken want verwarmen is taboe in de observatiekoepel. De warme lucht zou het beeld alleen maar vertroebelen. Het bezoek aan de Jan Paagman sterrenwacht was erg leerzaam en zeker een belevenis.

Pieter Jakobs

6 januari 2010: bezoek aan de Sint-Lambertuskerk te Swolgen met een toelichting door de heer Harry Vriens

In de nacht van 11 op 12 juni 2007 ontvreemdden inbrekers een belangrijk deel van de inventaris van de Sint-Lambertuskerk in Swolgen. Beelden, kandelaars en olielampen van onschatbare historische en emotionele waarde zijn sindsdien spoorloos. Voor LGOG Kring Ter Horst vormde het ontbreken van de grootste kerkschatten echter geen beletsel om een bezoek aan de kerk op touw te zetten.

Iets meer dan dertig belangstellenden hebben zich op de avond van driekoningen niets aangetrokken van alle winterse ongemakken en zijn ingegaan op de uitnodiging om de Swolgensse kerk te bezichtigen. Ze installeren zich in de voorste kerkbanken. De temperatuur is, met dank aan de koster, behaaglijk te noemen.

Spreekstalmeester is Harry Vriens. Woonachtig in Well, opgeleid aan de kunstacademie in Arnhem en intussen al weer vele jaren gepensioneerd docent beeldende vorming. Een boeiend en gedreven verteller die z'n gehoor bij de kladden weet te grijpen, zo is vanaf de allereerste minuut duidelijk. Om het ontbreken van de beeldenschat te compenseren, heeft hij een diavoorstelling over bouwgeschiedenis en inventaris van de kerk samengesteld. Hij is bovendien gewapend met een zaklamp om opmerkelijke architectonische details bij te lichten. Die zijn er in overvloed. Denk namelijk vooral niet dat de kerk met de diefstal van nagenoeg de

hele middeleeuwse beeldenschat in 2007 al haar aantrekkingskracht heeft verloren.

Gepassioneerd maakt Vriens zijn toehoorders duidelijk dat ze hier op die voorste banken op historische grond zitten. Want de fundamenten van het zaalkerkje dat hier waarschijnlijk in de elfde eeuw verrees, bevinden zich precies hier. Onaangeroerd in de grond. Vriens: 'U zit op een plaats waar de middeleeuwse geest nog aanwezig is.'

Kort voor de bevrijding in 1944 bliezen de Duitsers de oude kerk op. Die was weliswaar in de voorgaande eeuwen regelmatig gerenoveerd en uitgebreid, maar stamde toch in vele opzichten rechtstreeks af van het originele kerkje. De herbouw uit 1953 bevat tal van verwijzingen naar de gotische oorsprong. Als je goed kijkt, is in de noordbeuk bovendien nog het poortje zichtbaar dat de ingang van het oude kerkje vormde. Nagenoeg ongewijzigd is verder het later aangebouwde priesterkoor met z'n ingenieuze gewelfconstructie.

Uitgebreid staat Vriens daarna stil bij Jan van Swolgen. Geboren in het eerste kwart van de zestiende eeuw in een boerderij aan de huidige Generaal Dempseystraat. Student in Keulen en daar vervolgens opgeklimmen in de kerkelijke hiërarchie: plaatsvervangende hulp van de bisschop, kanunnik in de dom, vicaris-generaal van het aartsbisdom Keulen en tenslotte rector van de universiteit van Keulen. In 1592 gestorven als een zeer rijk man. Enige ijdelheid was hem niet vreemd en hij was wat op de centen. Dat zij hem allemaal vergeven omdat hij z'n afkomst niet verloochende. Voor zijn dierbare ouders, voor zijn broers en zussen en voor zichzelf liet hij in 1573 een uniek drieluik vervaardigen dat in de Swolgense kerk kwam te hangen. De Tweede Wereldoorlog wist het te overleven, de diefstal op 12 juni 2007 niet. Althans, onbekend is waar het zich nu bevindt.

De naam van Jan van Swolgen keert ook weer terug op het historische kazuifel, speciaal voor deze gelegenheid voor in de kerk opgehangen door de welwillende koster. Na dat historische kazuifel wordt de aandacht verlegd naar dia's van het tweeluik uit 1480 waarvan niemand weet hoe het ooit in deze kerk is beland. Dat zo bijzonder is dat het zich sinds 1979 in Museum Catharijneconvent in Utrecht bevindt. Dat aldus aan de grote diefstal van 2007 wist te ontkomen. Na dat 'diptiekje' volgt een uitwijding over Lambertus, de patroonheilige van de kerk. Vriens heeft de hem toegemeten tijd echter al overschreden, dus sluit hij af: 'Wat zitten we toch in een mooie kerk!' Alsof ook maar iemand daar na de voorafgaande anderhalf uur nog aan zou kunnen twijfelen.

Wim Moorman

HERMKENS
GLAS & SCHILDERWERKEN V.O.F.

Broekhuizen • Tel: 077 - 463 14 95 • info@hermkensvof.nl

20 januari 2010: eerste lezing van de cyclus over de Tweede Wereldoorlog, 'De slag om kasteel Broekhuizen' door de heer Hans Steenmetz

De heer Steenmetz, de inleider voor deze avond, vond een aandachtig gehoor bij de vierentwintig deelnemers aan deze serie. Zijn verhaal ging over de slag die er om en bij het voormalige kasteeltje in Broekhuizen van 26 tot en met 30 november 1944, na de bevrijding van Horst, werd geleverd. Het kasteel was, in tegenstelling tot Broekhuizen zelf, niet van strategisch belang. Het was waarschijnlijk een verzamelpunt van Duitse militairen die uit andere gebieden terugkwamen en hier weer werden gemobiliseerd en klaargemaakt om elders te worden ingezet. Broekhuizen zelf was een mogelijke oversteekplaats over de Maas en werd verdedigd door zeker honderd Duitse militairen. In het kasteel zaten er maximaal twintig. Bekend is dat het Duitse 'Fallschirmjäger' waren met een zeer goede bewapening.

De heer Steenmetz begon met een beschrijving van het kasteeltje en zijn omgeving met de ligging van de wegen er om heen.

Nadat Horst was bevrijd op 22 en 23 november 1944 trokken de troepen langzaam oostwaarts.

Op 27 november wordt Lottum 'bevrijd', de Duitsers waren al vertrokken. In de nacht van 26 op 27 november stichtten de Duitsers in Het Stokt op

veertien plaatsen brand, naar men zegt als represaille. Op 27 november wordt het besluit genomen dat het 2e Battallion The Gordon Highlanders de volgende dag de aanval op het kasteel in zal zetten. Onder leiding van luitenant Liddell gaan de mannen op zaterdag 28 november ten strijde. De aanval werd afgeslagen en er werden vele en grote verliezen geleden.

Daarna worden de troepen vervangen door het 3e Battallion The Monmouthshire Regiment. Luitenant kolonel Stockley veronderstelt wel honderd man verdediging in het kasteel en zet een zware bewapening in. Op 30 november wordt opnieuw de aanval ingezet. Deze mislukt weer, de tanks lopen vast in de modder en kunnen niet verder. Ondertussen is ook de aanval op Broekhuizen ingezet. Dit wordt na hevige tegenstand rond 13.30 uur ingenomen.

Rond 13.30 uur bereiken The King's Royal Hussars het kasteel. Dit wordt door vier tanks systematisch in puin geschoten en uiteindelijk geven de Duitsers zich over. Meer dan 160 man zijn uitgeschakeld (gedood, gewond of vermist) in deze nodeloze strijd.

Ten slotte geeft de heer Steenmetz nog een beschrijving van de mijnevelden die rondom het kasteel en rondom Broekhuizen werden aangelegd, hoe en waarom op deze plekken, en hij eindigt met het gedicht:

LEST WE FORGET

They shall not grow old as we that are left grow old,
Age shall not weary them, nor the years condemn.
But at the going down of the sun and in the morning
We will remember them.

Jan Vissers

27 januari 2010: lezing 'Gemeentegrenzen op de schop. Ontstaan, samenvoeging en herindeling van gemeenten in de regio Horst-Venray, 1800-2010' door de heer drs. Paul van Meegeren

Venray en Horst hebben in het verleden nooit al te vriendschappelijke betrekkingen onderhouden. Als de toenmalige Venrayse gemeentearchivaris veertig jaar geleden in het hol van de leeuw een lezing had verzorgd over de herindeling, dan was hij waarschijnlijk weggehoond. Intussen zijn de scherpste kantjes er wel vanaf. De huidige Venrayse gemeentearchivaris, Paul van Meegeren, trof in Horst dan ook een welwillend publiek bij zijn lezing over de geschiedenis van de gemeentelijke herindelingen in de regio Horst-Venray.

Een geschikter moment voor een lezing over gemeentelijke herindelingen in Noord-Limburg viel nauwelijks te bedenken. Op 1 januari gingen de gemeentegrenzen in Noord-Limburg immers rigoureuus op de schop. Op de linker Maasoever resteren nu nog drie middelgrote gemeenten met elk circa veertigduizend inwoners: Horst aan de Maas, Peel en Maas en Venray. En dat terwijl er aan het begin van de Franse tijd in hetzelfde gebied – Land van Kessel genaamd – nog twintig dorpen met elk hun eigen bestuur waren.

De Fransen smeedden het Land van Kessel in 1798 om in een kanton. Horst werd zetel van het kantonbestuur. Waarom? Dat is vooralsnog onduidelijk. Mogelijk moet de verklaring worden gezocht in de centrale ligging van Horst. Met het inwonertal had het in elk geval niets te maken: Venray telde meer inwoners.

De eeuwige rivaliteit tussen Venray en Horst vormde trouwens toch een running gag in de lezing van Van Meegeren. In Venray werd aanvankelijk met jaloerse blikken naar Horst gekeken. Kantongerecht, marechaussee, stembureau, notaris en kantonpastoor: het waren allemaal zaken die Horst wel en Venray niet had en onmiskenbaar bijdroegen aan het prestige van Horst. Dat kreeg echter een forse knauw toen Sevenum zich in 1836 afscheidde. Volgens de eerste Sevenumse burgemeester Everts zou Horst "een ruimere levenswijze" kennen en geen eenheid vormen. Sevenummers zouden daarentegen zachter van karakter zijn. Een tweede smet op het Horster blazoen was het feit dat de deken van Horst twintig jaar lang, van 1840 tot 1860, in Venray woonde.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw wist Venray zich te ontdoen van het Horster juk. Het kreeg langzaam maar zeker een centrumfunctie. Na de Tweede Wereldoorlog groeide Venray zelfs uit tot een tweede centrum van Noord-Limburg, na Venlo. Horst moest zich noodgedwongen neerleggen bij deze situatie. Illustratief is een uitspraak van de toenmalige Horster burgemeester Geurts: "Ons industrieterrein ligt in Venray". Maar toen Venray in 1971 zijn vingers uitstak richting Holthees, Maashees Overloon én de hele gemeente Meerlo-Wanssum, reageerde Horst weer als door een wesp gestoken.

Nog zo'n repeterend patroon waarop Van Meegeren de aandacht vestigde, was de haat-liefdeverhouding tussen Meerlo en Wanssum. Die begon al in de Franse tijd. Wanssum kon moeilijk geschikte bestuurders vinden (vooral de beheersing van de Franse taal vormde een probleem) en diende een verzoek tot aansluiting bij Meerlo in. Maar de Franse autoriteiten stonden slechts toe dat de Meerlose bestuurders tijdelijk in Wanssum uithielpen.

Anderhalve eeuw later was de situatie geheel anders. In september 1940 lag een voorstel op tafel om Meerlo, Wanssum en Broekhuizen te doen opgaan in één gemeente, met Meerlo als hoofdplaats. Dit was tegen het zere been van Broekhuizen en vooral Wanssum. Tot een besluit zou het in die oorlogsjaren echter niet komen. Ook een uit 1946 daterend voorstel om Meerlo en Blitterswijck bij Wanssum te voegen en Tienray en Swolgen bij Broekhuizen kende onvoldoende draagvlak. Uiteindelijk was het de in 1962 tot burgemeester van Meerlo en Wanssum benoemde René Dittrich die de geesten rijp wist te maken voor een fusie. Weerstand was er nauwelijks, totdat de Wanssumse pastoor Slots zich op het allerlaatste moment tegen een fusie kantte. Dittrich was woest en liet zich verleiden tot de uitspraak "Wie zou willen wonen in een kern met zoveel heibel?"

De blauwdruk voor de meest recente herindeling lag volgens Van Meegeren al in de jaren tachtig van de vorige eeuw klaar. Dat het toch nog meer dan twintig jaar moest duren voordat het zo ver was, had te maken met het overwinnen van emoties, met botsende belangen, met overspannen ambities en meer van dat soort ongrijpbare zaken. Maar ook met tactiek. Op dat laatste gebied stak, aldus Van Meegeren, een gemeente met kop en schouders boven de rest uit: "Zou het laatste herindelingsproces maar één ronde hebben geduurd, dan zou Meerlo-Wanssum waarschijnlijk in zijn geheel naar Venray zijn gegaan. Horst aan de Maas heeft het heel slim gespeeld door Horst eerst te laten fuseren met Broekhuizen en Grubbenvorst. Dat maakte de herindeling van nu mogelijk." En dat complimentje van een Venraynaar staken de vijftig aanwezigen graag in hun zak.

Wim Moorman

ANNA MARIA KAUFHOLD "EINE TAPFERE FRAU"

Goed of fout?

Elk land heeft zijn oorlogsverleden. Overal heeft een discussie over goed en fout tijdens de bezetting plaatsgevonden, waaraan vooral het publiek met overgave deelnam en soms ook nog deelneemt. In Nederland neigde de historicus Lou de Jong er in zijn monumentale studie over Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog toe een strikte scheidslijn te maken, net als koningin Wilhelmina. Met de intrede van de Amsterdamse hoogleraar in de geschiedenis Hans Blom ontstond daarover een discussie. Bekende deelnemers hieraan waren onder meer Ernst Kossmann en Chris van der Heijden. Kossmann onderscheidde een "accommodatie" (aanpassing van ons volk) en Van der Heijden "een grijs verleden".¹ Vastgesteld werd dat het verzet in Nederland beslist niet algemeen was. Buiten discussie bleef en blijft uiteraard de grote waardering voor hen die zich verzetten, hulp boden in allerlei vormen.

In het algemeen, zelfs in het naoorlogse Duitsland, is lang genegeerd dat er ook goede Duitsers zijn geweest, tegenstanders van het nazisme. Daar werden zij zelfs lang beschouwd als landverraders.²

Het Nationaal Comité verantwoordelijk voor de nationale herdenking kwam onlangs tot het besluit de Duitse ambassadeur niet uit te nodigen op de Dam, hoewel hij dat graag gewild had, als teken van verzoening.

In mijn boek Noord-Limburg integraal bekeken. Zoektocht naar de wortels van een cultuur 1850-1950 dat in de loop van dit jaar zal verschijnen, is op gepaste wijze ook aandacht besteed aan de zogenaamde accommodatie. De in Sevenum wonende Rijksduitsers zouden allen mogen blijven. Hun kon niets verweten worden.³ Een bijzondere rol zou vervuld worden door de in Duitsland geboren Anna Maria Kaufhold. Zij heeft Sevenum gered van een lot zoals dat Putten heeft getroffen.

Rijksduitsers

Na de bezetting werden de in Nederland wonende Rijksduitsers zodanig gewantrouwd dat de regering besloot hen uit te wijzen naar Duitsland.⁴ Ook in Sevenum woonden enkele Rijksduitsers, waaronder kloosterzusters. Na 1945 werden zij gescreend door het verzet. Vastgesteld werd dat zij niet met de Duitsers gecollaboreerd hadden, geen blijk hadden gegeven van enige sympathie en mensen hadden geholpen. Niet 'doorgelicht' - daar was totaal geen reden voor - was de in Duitsland geboren Anna Maria Kaufhold (* 5 oktober 1893) die door haar huwelijk in het jaar 1927 met Adrianus van der Helm de Nederlandse nationaliteit had

gekregen. Vanaf 1943 was zij in Sevenum woonachtig in de zogenaamde Villa (Maasbreeseweg 25). Zij gold algemeen als een zeer betrouwbaar persoon. Bereid mensen te helpen, te waarschuwen als daar aanleiding toe was. Een bijzondere rol zou zij vervullen in september 1944.

De gebeurtenissen in Sevenum van 20-22 september 1944

Wat was er aan de hand? Kort samengevat: de LKP had de opdracht gekregen om de geallieerde opmars te bespoedigen door te voorkomen dat de Duitsers de (met springstoffen ondermijnde) Maasbruggen, de Venlose in het bijzonder, zouden doen exploderen. Daartoe was een wapendropping toegezegd bij de boerderij Rust Roest aan de Dorperdijk. Om de wapens snel te kunnen afvoeren waren niet alleen ondergedoken militairen maar ook anderen naar de boerderij gekomen. Al met al een heel gezelschap, zoals blijkt op de ontspannen groepsfoto die enkele dagen voor de 20-ste september werd genomen.⁵

De wapendropping vond niet plaats op de afgesproken plek maar elders op de Veluwe en de wapens zouden Noord-Limburg niet bereiken. Inmiddels waren er nog ongeveer twintig mannen op de boerderij aanwezig toen het volgende gebeurde. Duitse militairen, op zoek naar voedsel, kwamen bij verrassing de boerderij binnen en er ontstond op 20 september een vuurgevecht waarbij twee Nederlanders en vier Duitsers omkwamen. Een dag later arriveerde een groep van vijftig SS-ers. In deze fase zou mevrouw Van der Helm-Kaufhold een bijzondere rol vervullen. Deze is vijftig jaar na dato als volgt beschreven in Het Verslag van de gebeurtenissen (-) bij de hoeve Rust Roest te Sevenum.⁶ "De gesneuvelde Duitsers die provisorisch begraven waren werden door bemiddeling van mevrouw Van der Helm-Kaufhold toen (in 1995 bewoonster van het bejaardenhuis in Sevenum) overgeleverd." "Zij is naar de hoeve Rust Roest gegaan en heeft het gevraagde (de identiteitspapieren van de gesneuvelde Duitse militairen) overhandigd aan de Duitse officier. Het bleek dat de Duitse officier in zijn jeugd onderwijs van mevrouw Van der Helm ontvangen had. Van verdere bestraffing van Sevenum is toen afgezien."

In 1994 werden van deze gebeurtenis meerdere verslagen gemaakt en opgenomen in een publicatie van de Heemkundevereniging Sevenum waarin allerlei details over de schietpartij werden verwoord door dertien personen, die allen op de hoogte, respectievelijk getuigen waren geweest van de schietpartij. Elders in dit boek worden, na een beschrijving van dit incident, nadere bijzonderheden gegeven over de rol van mevrouw Van der Helm-Kaufhold toen een dag na het schietincident een

groep van ongeveer vijftig SS-ers in Sevenum aankwam.⁷ “In het klooster van de zusters hoorde mevrouw Van der Helm-Kaufhold van het gebeurde en ze ging onmiddellijk, gewapend met haar wandelstok, richting Dorperdijk. Daar trof ze de Duitsers en hun commandant aan. Met deze knoopte ze een gesprek aan en het bleek dat beiden dorpsgenoten waren. Dat stemde de commandant milder. Hij vertelde dat er een groep van 550 man SS op weg was naar Sevenum voor een strafexpeditie. Het dorp zou platgebrand worden en de inwoners weggevoerd. Een gigantische rampspoed stond Sevenum te wachten! De Duitsers gingen er namelijk vanuit dat er Engelsen en verzetsstrijders betrokken waren geweest bij de schietpartij van de dag ervoor. Na tweeën een half uur praten en nog eens praten wist mevrouw Van der Helm-Kaufhold de commandant te overtuigen van het feit dat dronken Duitse soldaten het eerst geschoten hadden en dat de boerenknechten teruggeschoten hadden met achtergelaten geweren van gedeserteerde Duitsers. Wel wilden de Duitsers de lijken zien van de boerenknechten om de identiteit vast te kunnen stellen. Dus werd door het verzet onmiddellijk het lijk van Siem Groot opgegraven en opgebaard in het Groene Kruisgebouw samen met dat van zijn neef Siem en voorzien van identiteitspapieren. Nadat de Duitsers zich ervan vergewist hadden dat het Nederlanders waren en geen Engelsen, waren ze tevreden en keerden ze terug naar Venlo. (-) Dankzij het kordate optreden van Mevrouw Van der Helm en het ongelooflijke toeval dat zij dorpsgenoot was van de dienstdoende commandant, is Sevenum door het oog van de naald gekropen.”

Bijzonder interessant is, ter vergelijking, wat mevrouw Van der Helm zelf heeft geschreven in 1946.⁸ “Op 21 september 1944, daags na de schietpartij bij Groot Rust Roest waar naast twee Nederlandse jongens ook een paar Duitse soldaten werden neergeschoten, kwam een groep van ongeveer 50 man SS naar Sevenum. Onmiddellijk toen ik dit hoorde, want het gehele dorp stroomde leeg uit vrees voor represailles, ging ik naar den commandant toe om te proberen te weten te komen wat hun plan was. Het geluk was mij gunstig gestemd, want het bleek, dat de commandant ook uit mijn geboortestreek afkomstig was. Zodoende bleek hij al spoedig iets milder gestemd en praatte makkelijker. Hij vertelde mij, dat nog ongeveer 550 soldaten naar Sevenum zouden komen om het gehele dorp plat te branden en de inwoners weg te voeren, want het wemelde hier van geallieerde piloten en partizanen. Gisteren nog was daar ter plaatse een gevecht geleverd tussen Engelse piloten en hun jongens. Al zei ik ook, dat er geen sprake was van Engelsen en partizanen, toch wilde hij het niet geloven, maar na twee en een halfuur

praten beloofde hij mij, dat als ik kon aantonen, dat het geen Engelsen maar Nederlandse werkmensen van die boerderij waren, zou hij er vele van mijn persoon afgezien van de voorgenomen represaillemaatregelen. Ik had hem nl. wijsgemaakt, dat er enkele arbeiders van de boerderij bij het gevecht betrokken waren geweest, die wapens hadden gevonden van gedeserteerde Duitse militairen, terwijl de Duitsers die kwamen roven, zelf het eerst geschoten hadden. De commandant (-) verklaarde nog, dat hij, zo hij mij niet hier ontmoet had, geheel Sevenum 'ausradiert' had. Met een "Sie sind eine tapfere Frau" nam hij afscheid en stuurde later een paar soldaten met een Feldwebel naar het Groene Kruisgebouw, waar de lijken van de Nederlanders (-) waren ondergebracht." Daarna ontstond nog een misverstand waardoor de Duitsers het vermoeden kregen dat mevrouw Van der Helm hen iets had wijsgemaakt. Zij schreef hierover: "De Feldwebel dreigde ons ter plaatse te fusilleren. Alleen met veel praten en ten gevolge van het feit, dat ik zijn commandant kende kwam ik vrij. (-)"

Evaluatie

Uit alle documenten blijkt dat mevrouw Van der Helm-Kaufhold in die roerige september dagen een bijzondere rol heeft gespeeld. Over de juistheid van haar verslag was men in 1946, toen de meeste betrokkenen nog leefden, overtuigd. Er is geen tegenspraak bekend. Evenzeer is men zeker van haar dappere rol, waarin zij zelf een groot risico liep. Ook in de (secundaire) literatuur van de heemkundevereniging wordt daar niet aan getwijfeld.

Opmerkelijk is dat de gemeenschap, naar mijn mening, nog nimmer het initiatief heeft genomen haar op passende wijze te gedenken. Ik acht dit alsnog wenselijk.

Niet alleen omdat zij deel uitmaakte van de bevolking, maar ook omdat een gedenkteken bijdraagt aan een nuancering in de goed - fout discussie. En ...om de jeugd te leren dat men ook als individu, naar zijn geweten handelend, van grote betekenis kan zijn voor een gemeenschap. Door het plaatsen van een gedenkteken wordt dit memorabele verleden op een bijzondere wijze onder de aandacht gebracht.

Slotopmerkingen

1. Vijftig jaar nadat de schietpartij had plaatsgevonden verschenen twee publicaties waarin de gebeurtenis gedateerd werd op 22 september 1944. Dat zijn het Verslag van de gebeurtenissen op 22 september 1944 bij de hoeve Rust Roest te Sevenum en Sevenum tijdens de Tweede Wereldoorlog. In de laatste publicatie deden verschillende per-

sonen verslag. Op dat moment had Fons Mertens zijn persoonlijke relaas over zijn getuigenis bij de executie nog niet aan de openbaarheid prijsgegeven. Dat mocht pas wanneer beide getuigen overleden waren. Opmerkelijk is dat de datum 22/9 door meerderen genoemd is. De schietpartij vond echter plaats op 20 september. Mevrouw Van der Helm-Kaufhold schreef daarover in 1946 dat zij "daags na de schietpartij, op 21 september" zich spoedde naar de boerderij om daar in gesprek te raken met de commandant van afdeling SS-ers. Zij schreef haar verslag, zoals anderen verslagen inleverden bij vertegenwoordigers van het verzet. Zij is daar voor wat betreft de datum niet gecorrigeerd. Op dezelfde dag, 20 september, vond de executie plaats waarbij Fons Mertens als getuige aanwezig was. Hij doet daarvan verslag en meldt dat hij, teruggekeerd van de executie vernam wat er op Rust Roest diezelfde dag had plaatsgevonden. Er is geen enkele reden om te twifelen aan de juistheid van hun mededeling voor wat betreft de datum. Het verslag van Fons Mertens over de executie van de NSB, in aanwezigheid van Grad Baeten en Fons Mertens, was door (de toen ernstig zieke) Mertens opgesteld in het Sint-Maartensgasthuis (23-12-2003). De verslagen in de publicatie van de Heemkundevereniging gaan over diverse gebeurtenissen en zijn alle gedateerd op 22 september.

2. In het Verslag, ondertekend door zeven personen wordt alleen melding gemaakt van de rol van mevrouw Van der Helm achteraf. Bovendien wordt gesuggereerd dat de Duitse officier met wie zij 'on speaking terms' was gekomen als onderwijzeres les had gegeven aan de betrokken Duitse officier. Zelf schrijft zij daarover dat op 20 september "het geluk (haar) gunstig bestemd was, want het bleek, dat de commandant ook uit mijn geboortestreek afkomstig was. Zodoende bleek hij al spoedig iets milder gestemd te zijn en praatte makkelijker." Even verder blijkt dat zij de naam van de commandant niet goed verstaan had. Zij dacht dat zijn naam "Gördeler of soortgelijke naam" luidde. Als zij inderdaad les had gegeven aan de betrokkene dan zou zij ongetwijfeld de juiste naam genoemd hebben.

3. De heer en mevrouw Van der Helm-Kaufhold hebben zich pas in 1943 in Sevenum gevestigd en konden zich de aankoop van een villa permitteren. Zij kwamen uit Wassenaar. Waarschijnlijk waren zij welgestelde burgers. Zij stonden bekend als betrouwbare mensen die, wanneer nodig, belangen behartigden bij de Duitse overheid. Dat verklaart dat zij gewaarschuwd werd toen een afdeling van vijftig SS-ers bij de boerderij was gearriveerd en velen het dorp ontvluchtten. Van haar werd kennelijk verwacht dat zij erger kon voorkomen. De bevolking is daarin niet teleurgesteld.

4. Tekstvoorstel gedenkplaat, horizontaal te plaatsen op straatniveau aan de voet van het Sevenumse monument: Eerste regel "Eine tapfere Frau". Tweede regel daaronder "Anna Maria van der Helm-Kaufhold." De derde regel daaronder: "Zij voorkwam dat Sevenum door de SS 'ausra-diërt' werd." Vierde regel " 21-9-1944".

Dr. André A. de Bruin

Over de auteur

Dr. André A. de Bruin (1931) studeerde onder meer geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Utrecht en promoveerde aan de Rijksuniversiteit Leiden op een cultuurhistorische studie over het ontstaan van de schoolstrijd (1985).

Hij publiceerde voorts artikelen en essays over het onderwijs, de Europese cultuur, Verlichte denkers uit de 18de en 19de eeuw. Over kunstgeschiedenis, levensbeschouwing en de Nederlandse politiek. Steeds vanuit een integrale benadering.

In opdracht van zorgverzekeraars verschenen enkele boeken over de sociaal-medische geschiedenis en de actualiteit van de zorgverzekering. Ook schreef hij in opdracht van de VSB bank (Fortis) een stadsgeschiedenis. Een en ander soms in samenwerking met zijn echtgenote.

Geleidelijk - mede dank zij het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG), de exposities in het Limburgs Museum en de diverse heemkunde verenigingen - steeds meer geïnteresseerd geraakt in de geschiedenis van Limburg, besloot hij tot een integrale studie van de Noord-Limburgse geschiedenis voor een geïnteresseerd breed publiek. Hij hoopt daarmee velen te interesseren voor en te inspireren tot nader onderzoek.

Als erkenning van zijn wetenschappelijke en maatschappelijke verdiensten, zo was hij voorzitter van het Nationaal Comité Coornhertherdenking 1990, werd dr. De Bruin gekozen tot lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

Noten

¹ J.C.H. Blom *In de ban van goed en fout? Een kwart eeuw later. Nog altijd in de ban van goed en fout* (Amsterdam 2007). Chris van der Heijden *Grijs verleden. Nederland in de Tweede Wereldoorlog* (zp 2003) (8ste druk) paper back

² Norbert Frei "Der Widerstand gegen den Widerstand", in *Die Zeit* in "Zeit Geschichte 1933-1945" *Wege des Widerstands* 4/ 2009, 78-84.

³ Verklaringen á décharge zijn opgenomen in het archief van de Heemkundevereniging Sevenum inventarisnumers 26/4, 26/8, 27/4.

⁴ Uitzending Andere Tijden dd 13-9-2005.

⁵ *Sevenum tijdens de Tweede Wereldoorlog*, 53

⁶ Abusievelijk wordt in het verslag een onjuiste datering gegeven. De schietpartij vond plaats op 20 september en niet de 22ste. Niet alleen mevrouw Van der Helm, ook Mertens noemt de juiste datum.

⁷ *Ibidem*, 142.

⁸ Zie archief Heemkundevereniging Sevenum Inventarisnummer 26.7

Luchtwachttorens

Een vleugje Koude Oorlog, óók in America*

Om laag overkomende vijandelijke vliegtuigen te signaleren werd in 1950 het Korps Luchtwachtdienst (KLD) opgericht. Verspreid over heel Nederland werden in totaal 276 luchtwachtposten ingericht. Iets meer dan de helft van die posten, waaronder een in America, bevond zich in speciaal gebouwde torens. Die vormden door hun ontwerp, constructie, materiaalgebruik en ligging bijzonder markante elementen in het landschap. Al na ruim tien jaar hadden het KLD en de luchtwachttorens afgedaan - zonder dat er ook maar één vijandelijk vliegtuig was gespot. Het merendeel van de torens is intussen gesloopt, óók die in America.

Koude Oorlog

Terwijl de wereld in 1945 nog maar nauwelijks was bekomen van de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog, diende een nieuw mondiaal conflict zich al weer aan: de Koude Oorlog. Tientallen jaren stonden het kapitalistische en het communistische blok als twee kemphanen tegenover elkaar. Dit leidde onder meer tot de Koreaanse Oorlog (1950-1953) en de Cuba-crisis (1962). In Europa was de Koude Oorlog een periode van gewapende vrede. Tot rechtstreekse gevechtshandelingen kwam het niet, maar de dreiging ervan hing vooral in de jaren vijftig en zestig in de lucht. Ter voorbereiding op een mogelijke Sovjetaanval trof ook Nederland maatregelen. Zo kwam tussen 1951 en 1954 de IJssellinie tot stand. Die moest door inundatie van een deel van Oost-Nederland de rest van het land beschermen tegen een invasie uit het oosten.

Korps Luchtwachtdienst

Een andere maatregel was de oprichting van het Korps Luchtwachtdienst (KLD). Het KLD werd al in 1948 op papier in de organisatie van de Luchtstrijdkrachten opgenomen. Als formele oprichtingsdatum geldt 1 mei 1950. Taak van het KLD was het signaleren, melden en blijven volgen van vijandelijke (lees: Sovjet-Russische) vliegtuigen die het Nederlandse luchtruim binnendrongen tot op een hoogte van 1500 meter. Dit om luchtaanvallen te kunnen bestrijden en de eigen troepen en de bevolking tijdig te kunnen waarschuwen voor naderend luchtgevaar. Hoewel moderne opsporingsmethoden in opkomst waren, bleef bewaking van het luchtruim met oor en oog noodzakelijk. De radartechniek

Overzichtskaart

indeling in groepen, positie centra, kringen en posten

25

Afb. 1 De verdeling van Nederland in luchtwachtgroepen, - kringen en - posten. Elke wachtpost heeft een uniek nummer (bijvoorbeeld America 8J1). Het eerste cijfer is het nummer van het luchtwachtcentrum. De letter is de aanduiding van de kring. Het laatste cijfer is het volgnummer van de post in de kring (afbeelding overgenomen uit Hans Sakkers en Johan den Hollander, Luchtwachttorens in Nederland. Industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog (Middelburg z.j.) 25)

was namelijk nog in onvoldoende mate voortgeschreden om laag overvliegende vliegtuigen waar te nemen.

De organisatiestructuur van het KLD was sterk geënt op die van zijn Britse tegenhanger: het Royal Observer Corps. Evenals Groot-Brittannië werd Nederland in sectoren verdeeld, acht in totaal. Die sectoren kregen de benaming 'luchtwachtgroepen'. Een luchtwachtgroep bestond uit 26 tot 41 luchtwachtposten en één luchtwachtcentrum. De luchtwachtposten waren per drie, en in een enkel geval per vier, geformeerd in een 'kring'.

De luchtwachtposten binnen een kring hadden zowel onderling telefonisch contact als met hun luchtwachtcentrum. Een waarneming van een laag overkomend vliegtuig dienden ze te rapporteren aan het centrum. Op dit knooppunt kwamen de signaleringen van alle posten van een luchtwachtgroep binnen. De meldingen werden aan een plottafel bijgehouden en gevolgd met plastic pijltjes ('plotjes'). Daarnaast werden op een 'long range'-bord alle vluchtmeldingen van naburige luchtwachtgroepen geregistreerd. De luchtwachtcentra gaven hun informatie door aan het hoofdkwartier van het KLD in Zeist. Van daaruit gingen alle gegevens naar de centrale organisatie: Sector Operations Centre van het Commando Luchtverdediging. Dit was van 1950 tot 1958 gevestigd in Driebergen en daarna in Nieuw Milligen op de Veluwe.

Luchtwachtposten

Tussen 1951 en 1955 kwamen in Nederland 276 luchtwachtposten tot stand, verdeeld over acht luchtwachtgroepen en 89 kringen. Bij een nog groter aantal posten zou de kans op dubbele meldingen en daarmee verwarring en tijdverlies alleen maar toenemen.

De posten van één kring kwamen maximaal zestien kilometer van elkaar verwijderd te liggen. Onderzoek had namelijk uitgewezen dat acht kilometer de maximale afstand was waarop met het gehoor vliegtuigen konden worden gelokaliseerd. Dit was fundamenteel omdat auditieve waarneming de enige methode was bij nacht en bij weer met beperkt zicht. Verder was met het oog op visuele observatie een vereiste dat de waarnemingshoogte minimaal vijf tot acht meter bedroeg.

Horst en omgeving behoorden tot kring J van de luchtwachtgroep Eindhoven, die werd aangeduid met het cijfer 8. De kring bestond uit de luchtwachtposten America, Maashees en Arcen. Aangrenzend waren de kringen I (posten: St. Hubert, Gennep en Oploo) en K (posten: Beringe, Tegelen en Swalmen).

Ongeveer de helft van de luchtwachtposten bevond zich op speciaal voor dit doel gebouwde torens. De andere helft was gesitueerd op be-

staande gebouwen zoals torens, molens en fabrieken. De posten in kring K bevonden zich bijvoorbeeld in een kunstmestloods (Beringe), een watertoren (Tegelen) en een moutfabriek (Swalmen). In Arcen kreeg de luchtwachtpost een plek in klooster Sint-Paul. In America en Maashees werd daarentegen overgegaan tot de bouw van een toren, waarschijnlijk bij gebrek aan geschikte hoge gebouwen in de nabijheid.

Luchtwachttorens

De speciaal gebouwde torens, 'luchtwachttorens' genaamd, werden ter bevordering van de uniformiteit allemaal onder toezicht van het Centraal Bouwbureau van de Genie ontworpen en geconstrueerd. Dit koos voor beton als materiaal waaruit de torens vervaardigd moesten worden. Hout en staal zouden te zeer onder weersinvloeden te lijden hebben en daardoor te veel onderhoud vergen. Bovendien was hout te brandgevaarlijk. Beton bood zowel technisch als financieel de meeste voordelen. Het Centraal Bouwbureau besloot tot een constructie die bestond uit geprefabriceerde betonnen raatbouwelementen. Dit principe was ontwikkeld en gepatenteerd door de NV Raatbouw, in 1950 opgericht door architect Marten Zwaagstra (1895-1988). Voor de productie van de elementen en de constructie van de torens was de NV Schokbeton uit Kampen verantwoordelijk.

Het gebruik van prefab elementen had als voordeel dat bij eventuele demontage van de torens hergebruik van de elementen tot de mogelijkheden behoorde. Ook het beperkte gewicht van de toren door de toepassing van raatbouw – de toren in America woog 35 duizend kilo – en het gemak van de oprichting ter plaatse speelden een rol bij de keuze voor de elementen. Voornaamste voordeel was evenwel dat de torens op deze manier in een kort tijdsbestek gereed waren. NV Schokbeton had binnen tien maanden 1500 meter toren voltooid. De bouw van de torens begon eind 1951 en vier jaar later waren alle 139 luchtwachttorens gereed.

Afb. 2 De situering van de toren op een toeristische kaart uit de jaren zeventig.

De exacte datum is niet bekend, maar vermoedelijk is de toren in America eind 1952 of begin 1953 in gebruik genomen. Vast staat in elk geval dat de genie te Roermond in februari 1952 bij het Horster gemeentebestuur aanklopte met een verzoek 'tot de aankoop van het perceeltje grond, voor het plaatsen van een luchtwachttoren in America'. Op 2 mei 1952 besloot de gemeenteraad vervolgens het aan de latere Gerard Smuldersstraat (nabij de kruising met de Meteriksebaan) gelegen perceel van twee aren aan het Rijk te verkopen. De verkoopprijs bedroeg acht gulden. Opmerkelijk is overigens dat de bouwvergunning al op 1 mei 1952 – een dag voor de raadsvergadering – werd verleend.

GEMEENTE HORST

Reg. no. 112

HORST. 1 Mei 1952.

BOUWVERGUNNING

No. II - 2755.

Burgemeester en Wethouders van Horst;

Beschikkende op een verzoek van de eerstaanwezende
Ingenieur der Genie
~~woonst~~ te Roermond, Hornerweg 2,
waarbij, onder overlegging van de vereiste stukken, vergunning wordt
gevraagd tot het bouwen van een luchtwachttoren

op het perceel, plaatselijk bekend: Meteriksebaan en
kadastraal bekend als gemeente Horst, sectie E, nr 2766 :

Gelet op het bepaalde in artikel 6, lid 1, sub a, der Woningwet;

besluiten:

de gevraagde vergunning te verlenen overeenkomstig de bij dit besluit
behorende en gewaarmerkte tekening en omschrijving en onder de
volgende voorwaarden:

geen.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
burgemeester
secretaris

Leges f 14.--
Welstandtoezicht f
form. f 0,40
Totaal f 14,40

v. L. - April '51 - 3000

Afb. 3 *Bouwvergunning voor de luchtwachttoren in America (bron: Gemeentearchief Horst aan de Maas, bouwvergunningen gemeente Horst, 1952/78)*

Constructie

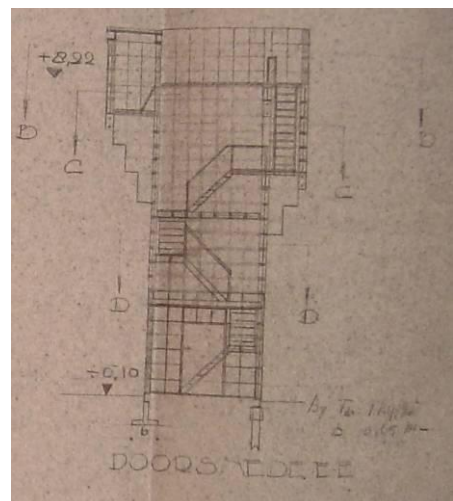
NV Raatbouw ontwierp één standaardtoren die wel 25 varianten kende. De hoogte van de torens was afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden en liep uiteen van 2,52 meter tot 31,02 meter. De hoogte in centimeters tot aan de vloer van de observatiecabine diende tevens als type-aanduiding. Zo is de Amerikaanse toren er een van het type 822. De totale hoogte van de toren bedroeg 9,74 meter.

De torens bestonden uit vier elementaire verticale betonnen balken die op een fundering van 3,90 bij 3,10 meter werden geplaatst. Ze werden om de twee meter met elkaar verbonden door horizontale balken. Hier-tussen werden de 38 centimeter hoge raatbouwelementen met gegalvaniseerde bouten en moeren gemonteerd. Dit resulteerde in talrijke vierkante openingen, die de torens hun markante aanzien verleenden. De voet van de torens kreeg tot op acht raten hoogte een betonnen betegeling, ook bij torens die waren voorzien van steunberen. Dit om te voorkomen dat ze van buiten te beklimmen waren. Een houten deur gaf toegang tot het trappenhuis. Dit bestond uit houten trappen die in een vierkant omhoog liepen.

Een open observatiecabine van 5,24 bij 3,60 meter vormde de kop van de toren. De eigenlijke observatieruimte was drie bij drie meter. De cabine was zowel aan de binnen- als buitenzijde betegeld om inslag van scherven en exploderende projectielen tegen te gaan. De opgang vanuit het trappenhuis bevond zich aan de noord- of noordoostzijde. Opgang en observatieruimte hadden een acht centimeter dikke en 1,40 meter hoge borstwering. Die kon in oorlogstijd extra worden versterkt door stapeling van zandzakken aan de binnenzijde. Om blikseminslag tegen te gaan, was langs de rand van de borstwering een bliksemafleider geplaatst.

In de observatieruimte stond op een statief het zogeheten luchtwachtinstrument opgesteld. Dit bestond uit een ronde tafel met een gradenverdeling met daarop gemonteerd een verrekijker, vizier en aanwijsarm. Op de tafel was een landkaart van de omgeving aangebracht, met daarop alle oriëntatiepunten in het terrein. Middelpunt van de kaart was de locatie van de toren.

Afb. 4 Doorsnede van de toren in America (bron: Gemeentearchief Horst aan de Maas, bouwvergunningen gemeente Horst, 1952/78)

Aan de zuid- of zuidwestzijde van de cabine bevond zich een overdekte schuilnis van twee meter hoog, drie meter lang en een meter diep. Het interieur van de nis bestond uit twee vaste banken en een afneembare klaptafel. Ter beveiliging tegen mitrailleurvuur waren de wanden aan de binnenzijde afgezet met Heraklithplaten. De nis en de trap naar de cabine staken buiten de toren uit.

Omdat de torens zeker vanuit een vliegtuig duidelijk herkenbaar waren in het landschap, was camouflage noodzakelijk. De torens werden opgeschilderd in een doffe grijsbruine kleur. Om ze minder tegen de omgeving te laten afsteken, werden de torens vaak langs of in een bosrand geplaatst. Dit was ook in America het geval. Aan de voet van de torens werd klimop aangeplant.

Bemanning

Een kwetsbaar punt in de hele opzet van het KLD was de rekrutering van de circa 5200 benodigde vrijwilligers. Al in een vroeg stadium was besloten geen manschappen te onttrekken aan het leger. Dit zou namelijk hoge kosten met zich meebrengen. Bovendien zou de verspreiding van het personeel in kleine groepjes over het gehele land nogal wat logistieke inspanningen vergen. Het bleek echter geen eenvoudige klus het KLD op te bouwen uit vrijwilligers. Massale aanmelding bleef uit, waardoor de luchtwachtdienst van het begin tot het einde een personeelstekort kende.

Vrijwilligers mochten niet verder dan acht kilometer van de post vandaan wonen. Dit vergrootte de kans op personele onderbezetting in kleine dorpen alleen nog maar verder. Wat het verder lastig maakte om voldoende vrijwilligers te werven, was dat alleen mannen in aanmerking kwamen voor bezetting van de posten. Vrouwen werden niet geschikt geacht voor deze taak die in weer en wind in de open lucht en óók 's nachts moest worden uitgeoefend.

Aan de vrijwilligers werden geen al te hoge lichamelijke eisen gesteld. In aanmerking kwamen mannen tussen de 16 en 60 jaar die over goede ogen en oren beschikten en die in staat waren de cabine van de luchtwachtpost per trap te bereiken. Wie in aanmerking wenste te komen, diende tevens een speciale opleiding te volgen die honderd tot driehonderd uur duurde. Het onderricht werd regionaal in café- en schoollokalen in de avonduren gegeven. Oefeningen vonden plaats op zaterdagmiddag. Daarmee waren de zaterdagmiddagen de enige momenten waarop de luchtwachtposten werden gebruikt. Want alleen in geval van oorlog of dreiging van oorlog was een continue bezetting van de posten voorzien. Die zou dan bestaan uit twee man, met telkens om de drie uur

een aflossing. Op die manier waren zestien man nodig om een 24-uurs continudienst te waarborgen. Van de twee dienstdoende vrijwilligers was er één uitgerust met een koptelefoon met mondmicrofoon. Zo stond hij constant met de andere posten en het luchtwachtcentrum in verbinding. Hij diende de vliegtuigwaarnemingen te melden die werden gedaan met het luchtwachtinstrument. Dit werd bediend door de andere luchtwachter.

*Afb. 5 Baretembleem van het KLD
(foto: Sandra van Lochem-van der Wel)*

De vrijwilligers van het KLD werden benaderd en behandeld als militairen. Ze droegen een blauw luchtwachtuniform, met daarop het eigen wapensymbool van het korps. Voor deelname aan een oefening ontvingen ze een vergoeding van een gulden. Elke luchtwachtpost stond onder leiding van een postcommandant. In America was dit in de jaren vijftig waarschijnlijk de aan de Slengweg woonachtige W. Jacobs. Hij was vermoedelijk ook sleutelhouder van de toren.

Ontmanteling

Het motto van het KLD luidde: 'Niets zal de waakzamen voorbij gaan'. Vijandelijke vliegtuigen zijn echter nooit verschenen in het blikveld van de vrijwilligers van de luchtwacht. De observatieposten zijn bij gebrek aan een oorlog nooit daadwerkelijk operationeel geweest. Het KLD en de luchtwachttorens zouden uiteindelijk slechts tot 1964 functioneren. De ontwikkeling van de luchtvaarttechniek maakte dat het KLD niet meer aan de eisen van de tijd voldeed. Moderne vliegtuigen (straaljagers) vlogen met de snelheid van het geluid. Om effectief te zijn moest het meldingssysteem de snelheid van deze supersone toestellen overtreffen. Omdat dit met oog en oor vrijwel onmogelijk was, holde men op de plottafel in het luchtwachtcentrum altijd achter de feiten aan. Wat

het KLD eveneens overbodig maakte, was een reorganisatie van de West-Europese luchtverdediging.

Na een drastische inkrimping van het takenpakket en het aantal vrijwilligers in 1964 besloot de regering vier jaar later tot de formele opheffing van het KLD. Een klein aantal luchtwachttorens werd in 1964 aan de Bescherming Burgerbevolking (BB) overgedragen. Die wilde de torens gebruiken voor het exact lokaliseren van een mogelijke atoombominslag. Toen de torens in 1980 ook voor deze functie achterhaald waren, werden ze afgestoten. Hetzelfde was in 1968 gebeurd met de torens die vier jaar eerder niet in aanmerking kwamen voor overdracht aan de BB. Door het Rijk afgestoten torens werden overgedragen aan lokale overheden en andere instellingen. Dit ging vaak gepaard met de toezegging dat het Rijk de eventuele sloopkosten zou betalen. Veel torens zijn in de

loop van de tijd gesloopt of ingestort; een klein aantal is verkocht aan belangstellenden en heeft een nieuwe bestemming gekregen. Anno 2010 zijn er nog 22 luchtwachttorens of restanten daarvan over.

Afb. 6 De enige tot dusverre bekende foto van de luchtwachtoren in America (bron: Stichting Werkgroep Oud America)

Tot de torens die behouden zijn gebleven, behoren onder meer die in Linne, Maashees, Montfort en Oploo. De luchtwachtoren in America is vermoedelijk in de loop van de jaren zeventig gesloopt.

Wim Moorman

* Bovenstaande bijdrage is bedoeld als prelude op een wat uitvoeriger artikel over de luchtwachtoren in America. Tot dusverre blijkt het echter bijzonder lastig informatie over de Amerikaanse toren te achterhalen. Daardoor blijven voornamelijk veel vragen onbeantwoord: wat bepaalde de keuze voor America en het perceel aan de Gerard Smuldersstraat? Wanneer werd de toren precies in gebruik genomen? Wie is er in America vrijwilliger geweest bij het KLD en kan en wil daar iets over vertellen?

ADVERTENTIES

Voor al uw

**FIETS-REPARATIES
en 2e HANDS FIETSEN**

**WIEL BECKERS
RIJWIELSERVICE
Van Merwijckstraat 47
Horst**

Open: ma t/m vrij 19.00-20.00 uur

Bel voor inlichtingen:
077 - 398 63 32

• ALLIANTIE • VAN • BIER • TAPPERIJEN •

- meer dan 100 bieren -
**HET CAFÉ MET GEVOEL VOOR
BIER MET 'N TRADITIE**

Venrayseweg 94, 5961 AJ Horst
Telefoon (077) 398 30 09

Heeft iemand in America wellicht nog een uniform van de luchtwachtdienst of andere attributen die verwijzen naar het KLD? Hoe zag de kaart van de omgeving die in de luchtwachtpost werd gebruikt er uit en is ze misschien bewaard gebleven? Bestaan er meer foto's van de Amerikaanse toren? Welke functie(s) heeft de toren na 1964 gehad? Wanneer en waarom is de toren afgebroken? Ik zou graag in contact komen met mensen die (een begin van) een antwoord hebben op deze en andere vragen.

Voor hun medewerking aan de totstandkoming van bovenstaande bijdrage zeg ik graag dank aan Johan den Hollander (voor zijn toestemming de overzichtskaart van luchtwachtgroepen, -centra, -kringen en -posten en de foto van de luchtwachters te publiceren), Sandra van Lochem-van der Wel (voor haar zoektips, voor haar verwijzingen naar informatiebronnen en voor haar toestemming om de foto van het baret-embleem te publiceren), Hay Mulders van de Stichting Werkgroep Oud America (voor het speuren naar informatie in de documentatie van de Stichting Werkgroep Oud America en het beschikbaar stellen van de foto van de Amerikaanse luchtwacht-toren) en Hay Perree van de gemeente Horst aan de Maas (voor zijn hulpvaardigheid bij het zoeken naar documenten in het gemeentearchief).

Zie voor een betere weergave van enkele in deze bijdrage gebruikte afbeeldingen: <http://horstweethorst.blogspot.com/2010/02/intermezzo-luchtwachtstoren.html>

¹ Tenzij anders vermeld is deze bijdrage gebaseerd op: C. Hoogendijk en J.W.G. Nijssen, *Bandbox. Een halve eeuw Nederlandse gevechtsleiding* (Nieuw Milligen 2000) 57-67; Sandra van Lochem-van der Wel en Henk van Lochem, 'Luchtwachtstorens, militair erfgoed uit de Koude Oorlog' in: *Historisch-Geografisch Tijdschrift* 18 (2000) 73-86; Hans Sakkers en Johan den Hollander, *Luchtwachtstorens in Nederland. Industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog* (Middelburg z.j.).

² Gemeentearchief Horst aan de Maas, bouwvergunningen gemeente Horst, 1952/78.

³ Gemeentearchief Horst aan de Maas, semi-statisch archief gemeente Horst, inventarisnummer 1848 (besluit B en W 28 februari 1952).

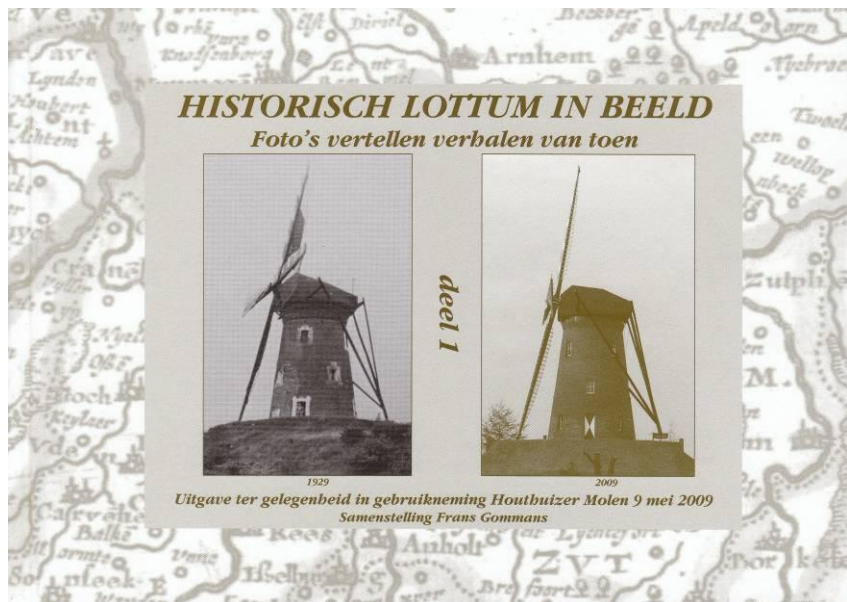
⁴ Gemeentearchief Horst aan de Maas, semi-statisch archief gemeente Horst, inventarisnummer 1818 (notulen 2 mei 1952).

⁵ Gemeentearchief Horst aan de Maas, bouwvergunningen gemeente Horst, 1952/78.

NIEUWE PUBLICATIES

Frans Gommans (samenstelling), Historisch Lottum in beeld. Foto's vertellen verhalen van toen. Uitgegeven ter gelegenheid van de opening van de herbouwde Houthuizer Molen op 9 mei 2009. Geïllustreerd, 268 pagina's. Particuliere uitgave. Het boek is intussen uitverkocht.

Toepasselijker kan een boektitel niet zijn: Historisch Lottum in beeld is niet meer of minder dan een fotoboek over Lottum met korte bijschriften. Bevroren en overstroomde Maasfoto's, gebouwenfoto's, familiefoto's, verenigingsfoto's, rozenfeestfoto's, klassenfoto's, bruiloftsfoto's: noem een bepaalde categorie foto's op of ze is hier te vinden. Aan de hand van de circa driehonderd in deze uitgave verzamelde zwart-wit afbeeldingen uit voornamelijk de eerste helft van de twintigste eeuw krijgt de lezer een indruk van het leven in het Maas-

dorp. 'Hoofddoel van dit boek is herinneringen ophalen', schrijft samensteller Frans Gommans in de inleiding. Het lijkt geen twijfel dat aan die doelstelling ruimschoots wordt beantwoord. In menige Lottumse huiskamer zal de verschijning van dit boek hebben geleid tot een 'journey back down memory lane'. Een iets frequentere vermelding van jaartallen had daarbij behulpzaam kunnen zijn. Daar staat dan weer tegenover dat de samensteller er bij foto's waar personen op zijn afgebeeld, in vele gevallen in is geslaagd hun namen te achterhalen.

Dat Historisch Lottum in beeld voorzag in een behoefte, mag blijken uit het feit dat in korte tijd alle 650 exemplaren aan de man werden gebracht. Dit succes heeft ertoe geleid dat nog drie nieuwe delen op stapel staan.

Wim Moorman

P.W.F.M. Hamans, R.M. De la Haye, L.J.C.H. Jacobs, G.L.M. Mesters, J.P.H.M. Rouwet, G.H.A. Venner, *Bisdom langs de Maas. Geschiedenis van de kerk in Limburg*. Verschenen 7 december 2009. Geïllustreerd, 736 pagina's. ISBN: 978-90-78407-57-7. Uitgever: TIC. Prijs: 49,90 euro. Onder meer te koop via het Carolushuis, de verzendboekhandel van het bisdom (www.carolushuis.nl) alsmede via de boekhandel.

Het boek beschrijft de geschiedenis van de kerk in Limburg van de vroeg-christelijke tijd tot ongeveer 1960. Jubileumboeken kunnen prachtige juweeltjes zijn. Dit boek ter gelegenheid van het 450-jarige jubileum van het bisdom Roermond is dat ook: het ziet er goed verzorgd uit, met een prettige opmaak, veel mooie foto's en een heldere en leesbare tekst.

Het bisdom Roermond bestond in 2009 450 jaar. Het eerste bisdom Roermond werd in 1559 opgericht en in 1801 ontbonden. Het tweede bisdom Roermond bestaat vanaf het midden van de negentiende eeuw. Kortom: wel 450 jaar oud, maar niet 450 jaar lang.

Het boek begint met een 'lange voorgeschiedenis langs de Maas' van de eerste kersteningen in Nederland tot de zeventiende eeuw. Doel hiervan is een beeld te schetsen zodat de gehele geschiedenis van het bisdom in een (historische) context geplaatst kan worden.

Meer dan vijfhonderd pagina's belichten de geschiedenis van de 'twee' bisdommen van Roermond. Er wordt niet alleen stil gestaan bij de vorming van het bisdom, maar ook bij de verschillende bisschoppen, de priesteropleiding, het religieuze leven, de verzuiling in de twintigste eeuw en vele andere gebeurtenissen die deel uitmaken van de rijke historie van het bisdom. De tekst wordt begeleid door veel mooie en informatieve afbeeldingen, foto's en kaarten. Dat vrolijkt publicaties toch altijd weer op.

Dit is een zeer mooie en verzorgde publicatie. Jaarlijks verschijnen er echter zeer veel boeken die de moeite waard zijn. Wat onderscheidt dit boek van andere publicaties? Waarom zou iemand dit aan moeten schaffen?

De eerste reden is misschien een gemakkelijke: omdat dit boek een duidelijk en compleet overzicht geeft van de geschiedenis van het bisdom. Dat maakt het boek uniek. De tweede reden is dat het boek goed toegankelijk is en op een prima wijze de historie weergeeft. Kortom: als informatief boek is *Bisdom langs de Maas* zeer geschikt.

De derde reden is een esthetische: het boek is mooi. Daar valt weinig op aan te merken: mooie vormgeving, mooie afbeeldingen.

Aan het boek dat 1500 jaar geschiedenis van de kerk in Limburg beschrijft, werd in opdracht van de bisschop tien jaar gewerkt. Monseigneur Hanssen uit Oostrum (later verhuisd naar Broekhuizen vorst) markeert als laatste bisschop de beschreven periode.

Jos Jenniskens

Thera Coppens, Dageraad van Oranje-Nassau. Verschenen april 2009. 798 pagina's. ISBN 9789029084444. Uitgever: J.M. Meulenhoff. Prijs: 25 euro. Verkrijgbaar in de boekhandel.

Het lijvige boek is een mooi verhaald stukje geschiedenisles over de opkomst van de Oranje-Nassau's. Schrijfster Thera Coppens weet de geschiedenis rondom Willem van Oranje en zijn zonen Maurits en Frederik Hendrik in een dusdanige vorm te gieten dat ze goed leesbaar wordt en de gebeurtenissen historisch begrepen kunnen worden. Politiek en godsdienst worden ruim beschreven, maar ook de menselijke relaties die hierdoor ontstaan. Het boek leest zich gemakkelijk. Ik kan het iedereen aanbevelen, de totale leek, maar ook de historici onder u.

Peter Jakobs

Piet van Enckevort, Ruud Timmermans. Nel Verstegen-Maessen, Gemeente Sevenum 1837-2010. Fragmenten uit de 173-jarige geschiedenis van de gemeente Sevenum. Verschenen 27 november 2009. Geïllustreerd, 176 pagina's. ISBN: 978-90-814652-1-2. Uitgever: Afscheidscomité 'Denken aan Sevenum'. Gratis aangeboden aan alle inwoners van de gemeente Sevenum, samen met de cd Loësterliedjes uit de gemeente Sevenum en de dvd Historische beelden uit de gemeente Sevenum. Boek, cd en dvd zijn voor 25 euro elke zaterdag verkrijgbaar in De Spinde, Mgr. Evertsstraat 11 in Sevenum.

Het laatste jaar van de zelfstandige gemeente Sevenum, 2009, werd onder meer gemarkeerd met de uitgave van een boek. In de betrekkelijk korte tijd die de drie auteurs gegeven was, stelden ze een gedegen publicatie samen. De eerste 120 bladzijden kennen een thematische opzet. Tal van aspecten die verband houden met de 173-jarige geschiedenis van de gemeente worden nader belicht. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het ontstaan van de gemeente, de gemeentehuizen, gemeentewapen en -vlag, het personeel in dienst van de gemeente, de bevolkingsontwikkeling, de middelen van bestaan en de financiële huishouding van

de gemeente. Veel aandacht is er ook voor het gemeentebestuur, met onder meer korte biografische schetsen van alle burgemeesters en overzichten van alle wethouders en raadsleden.

De laatste vijftig bladzijden van het boek zijn getiteld 'Momentopnamen uit het gemeentearchief'. Op elf momenten tussen 1837 en 2010 wordt stilgestaan bij een bepaald onderdeel van de Sevenumse geschiedenis. Aan de hand van documenten uit het gemeentearchief wordt bekeken hoe het daarmee op dat moment stond. Aan bod komen onder meer het wegennet in de tweede helft van de negentiende eeuw, de introductie van elektriciteit in het eerste kwart van de twintigste eeuw, de ongemakken van de oorlogstijd, de invoering van straatnamen in de jaren vijftig en de toename van industrie aan het einde van de vorige eeuw.

Elke inwoner die geïnteresseerd is in het reilen en zeilen van de intussen voormalige gemeente, zal in Gemeente Sevenum 1837-1910 iets van zijn gading kunnen vinden. Het is zeer toegankelijk geschreven, rijk geïllustreerd en kent een bijzonder breed scala aan onderwerpen. De kracht van het boek zit 'm echter voornamelijk in de talrijke details en anekdotes. Ten tonele verschijnen onder meer een gemeentegeneesheer die zich in grove scheldwoorden tot de gemeenteraad richt (H. Strijbosch), een oud-gemeenteraadslid dat op 72-jarige leeftijd het dak van een school beklimt om afbraak te voorkomen (Grad van Enckevort) en een burgemeester die bij regen in een hoekje van zijn werkkamer gaat zitten om droog te blijven (W.P. Everts). Curieus zijn ook het lofdicht bij het zelfstandig worden van Sevenum in 1837 en de op 26 maart 2008 (de dag waarop een meerderheid van de bevolking vóór fusie met Horst aan de Maas stemde) gedateerde 'overlijdensadvertentie' waarmee het boek afsluit.

Wim Moorman

N. Verstegen-Maessen, De zusters van Sevenum. Honderd jaar zusters van de Goddelijke Voorzienigheid in Sevenum, 1877-1977. Verschenen voorjaar 2009 als deel 6 van de reeks Spinninghe. Geïllustreerd, 195 pagina's. ISBN 9789081399517. Uitgever: Heemkundevereniging Sevenum. Prijs: 25 euro.

Als zesde deel in de reeks Spinninghe verscheen vorig jaar van de hand van Nel Verstegen-Maessen een publicatie over de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid in Sevenum. Precies een eeuw lang (1877-1977) verbleef deze congregatie in het Sint-Annaklooster aan de huidige Maasbreeseweg. De zusters waren onder meer actief in het onderwijs, de kin-

deropvang, de ziekenzorg en de bejaardenzorg. In het derde van de vier hoofdstukken worden chronologisch de wederwaardigheden en activiteiten van de zusters beschreven. Ook de geschiedenis van de diverse gebouwen die zij onder hun hoede hadden, komt in dit onderdeel uitgebreid aan bod. Een welkome aanvulling op dit hoofdstuk is een overzicht van alle ruim 250 zusters die tussen 1877 en 1977 in Sevenum werkzaam zijn geweest. Van elke zuster wordt zowel familienaam als kloosternaam als geboortedatum en –plaats als periode van verblijf in Sevenum als functie vermeld. Indien voorhanden is bovendien een pasfoto opgenomen.

Het boek sluit af met uitvoerige levensbeschrijvingen van de achttien Sevenumse meisjes die tussen 1908 en 1958 intraden in de congregatie van de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid. De geschiedenis van deze congregatie staat centraal in het eerste – en tevens kortste – hoofdstuk.

Resteert het tweede hoofdstuk. Dit biedt een onthullende, persoonlijke en af en toe schrijnende inkijk in het kloosterleven. De verschillende stappen die meisjes moesten zetten op weg naar de eeuwige professie, de soms gespannen onderlinge verhoudingen in het klooster, de zo nu en dan moeilijke combinatie tussen religieus leven en het uitoefenen van een onderwijs- of verzorgende taak: allemaal aspecten die in dit hoofdstuk tot leven komen in brieffragmenten van de zusters en citaten uit gesprekken die de schrijfster voerde met enkele (gewezen) zusters.

De zusters van Sevenum schetst een beeld van een tijd die waarschijnlijk voorgoed voorbij is. Alleen al daarom is het goed dat dit hier zo gedetailleerd is vastgelegd.

Wim Moorman

Marjo Baeten, Jan van den Broek, John Draak, Bert Hermkens, Michel Janssen, Evertsoord. Van woestenij naar boerderij. Verschenen 19 september 2009. Geïllustreerd, 323 pagina's. ISBN 9789081399524. Uitgever: Heemkundevereniging Sevenum. Het boek is intussen uitverkocht en er komt geen herdruk meer.

Zie ook <http://www.50jaarevertsoord.nl/Boek.html>

Evertsoord is behalve de kleinste ook de jongste van de zestien kernen van de nieuwe gemeente Horst aan de Maas. Het Peelontginningsdorp vierde vorig jaar zijn vijftigjarig bestaan. Dit heuglijk feit werd onder meer gemarkeerd met de uitgave van een boek. In acht hoofdstukken

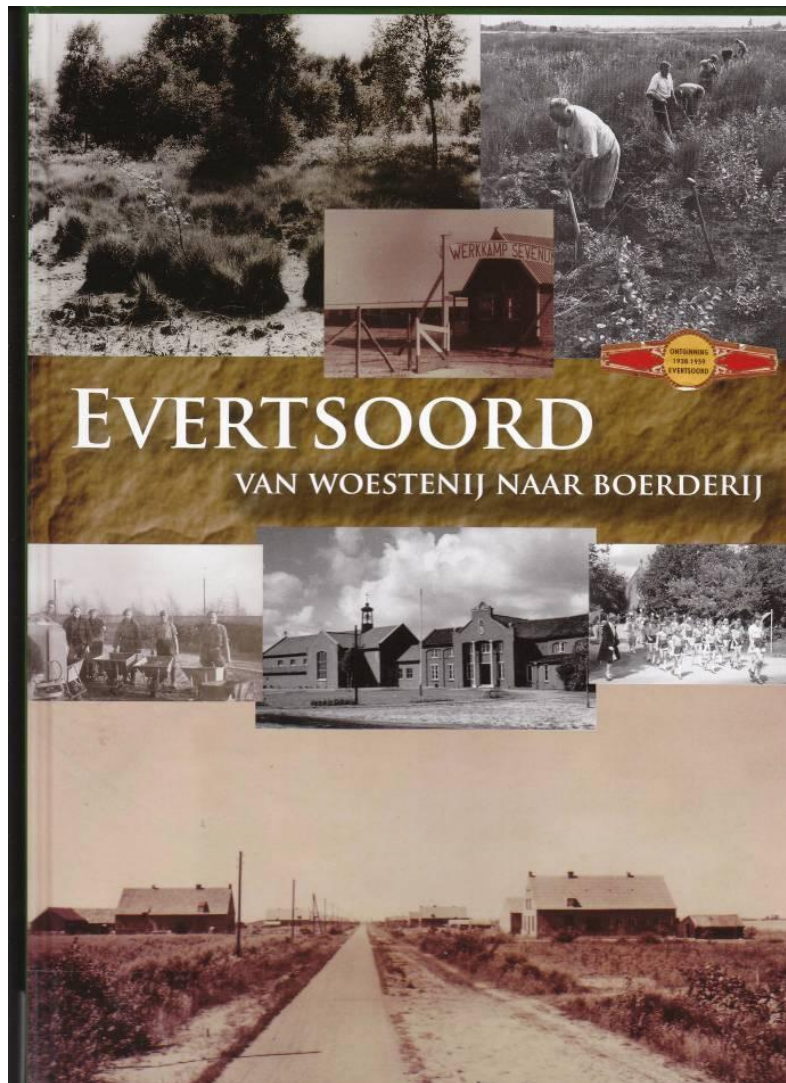
trekt het verleden van het dorp aan de lezer voorbij; in het afsluitende negende hoofdstuk wordt hem een blik in de toekomst vergund.

De vijf auteurs – die allemaal een speciale band met het dorp hebben – reppen in het ten geleide van de bewogen geschiedenis van Evertsoord: 'Hoogtepunten daarin waren de ontginningen, de pioniers, het rectoraat en het gevangeniswezen, het onderwijs en het verenigingsleven, de inspanningen om Evertsoord verder te ontwikkelen en de agrarische vooruitgang vanaf het ontstaan van Evertsoord'. Al deze hoogtepunten komen in het boek meer of minder uitgebreid aan de orde.

Bijzondere aandacht is er in een apart hoofdstuk voor 'de pioniers en hun boerderijen'. Van alle 56 boerderijen en tuinderswoningen waaruit het dorp in 1960 bestond, hebben de auteurs een foto, de exacte locatie, de datum van de bouwvergunning, de opeenvolgende bewoners, de eigendomsgeschiedenis en vaak ook familiefoto's van de eerste bewoners weten te achterhalen.

Evertsoord van woestenijs naar boerderij bewijst dat ook over een dorp met een jonge geschiedenis en met minder dan driehonderd inwoners een uiterst gedegen en historisch verantwoord boek valt te schrijven.

De talrijke foto's, de afbeeldingen van historische documenten en de in kaders geplaatste losse wetenswaardigheden maken het boek ook aantrekkelijk voor lezers die niet per se de diepte in willen.

Wim Moorman

ADVERTENTIES

Noordsingel 11, 5961XW Horst

Telefoon 077-3981420

Telefax 077-3988603

Internet www.theunissen-dakbedekkingen.nl

BESTUUR LGOG KRING TER HORST

Voorzitter: De heer drs. M.P.G.M. van den Munckhof
Harrie Driessenstraat 3, 5961 TT Horst. Telefoon (077) 398 1833
E-mail: vdmunckhofm@gmail.com

Vice-voorzitter: De heer drs. W.J. Moorman
Meterikseweg 153, 5961 CV Horst. Telefoon (077) 398 1606
E-mail: wim.moorman@hetnet.nl

Secretaris: De heer P.J.T. Vissers
Hertog Willemlaan 16, 5961 TK Horst. Telefoon (077) 398 4140
E-mail: dvissersgeurts@hetnet.nl

Penningmeester: De heer P. Jakobs
De Pelslap 7, 5961 LP Horst. Telefoon (077) 398 5242
E-mail: peter.jakobs@hetnet.nl

Lid: De heer drs. X.C.C. van Dijk
Berkelstraat 16, 5961 JL Horst. Telefoon (077) 465 4354
E-mail: x.van.dijk@raap.nl

Lid: De heer ing. P.J.M. Jakobs
Gastendonkstraat 15, 5961 JW Horst. Telefoon (077) 398 6873
E-mail: pieter@delocht.nl

Lid: Mevrouw W.J.G. Seuren-Keijsers
De Donckstraat 41, 5975 AB Sevenum. Telefoon (077) 467 1443
E-mail: pwa.seuren@home.nl

* Tot slot

Wist U dat het LGOG-gezinslidmaatschap slechts 10 euro kost? Het gezinslid is verder gewoon lid, maar de post ontvangt men slechts eenmaal per adres.

Opgave van een gewoon lid of een gezinslid is mogelijk op de website van het LGOG (www.lgog.nl) of door een briefkaartje te sturen aan LGOG, Postbus 83, 6200 AB Maastricht.

Kopij voor de volgende aflevering van INFO LGOG Kring Ter Horst (nummer 43, september 2010) kunt u inzenden tot 15 augustus 2010 naar het redactieadres: Engelerveld 14, 5961 DP Horst. Telefoon (077) 398 2948. E-mail: josjenniskens@home.nl

MEMORYSPEL

met alle kernen van de nieuwe gemeente!

Ook uw dorp!

Historie en spel

Te koop bij Museum De Kantfabriek, Horst - VVV Horst -
Heemkundevereniging Sevenum - Bibliotheek Sevenum -
Glas en Schilderwerken Hermkens Broekhuizen

Verkoopprijs
€ 7,50

Het memoryspel is uitgegeven bij gelegenheid van het 35-jarig jubileum van het LGOG Ter Horst, mede dankzij de ondersteuning door:

Rabobank
Maashorst

het | communicatiehuis